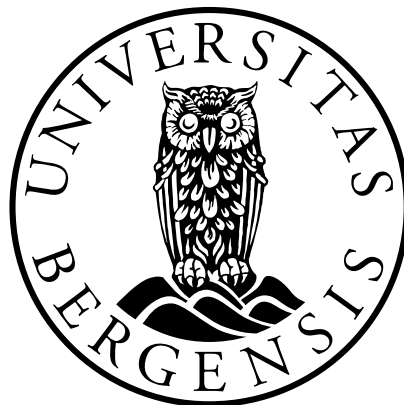

Vern av fiskeri i møte med havvind –
særlig om den erstatningsrettslige
tålegrensen i havenergilova § 9-2 ved
beslagleggelse av fiskefelt

Kandidatnummer: 38

Antall ord: 14 970

JUS399 Masteroppgave
Det juridiske fakultet

UNIVERSITETET I BERGEN

10.05.2023

Innholdsfortegnelse

Innholdsfortegnelse	1
1 Innledning.....	3
1.1 Tema og problemstilling.....	3
1.2 Metode og kildemateriale	5
1.3 Veien videre.....	6
2 Havenergilova – det rettslige rammeverket for fornybar energiproduksjon til havs	8
2.1 Havenergilovas formål og bakgrunn	8
2.2 Om tildeling av havområder for energiproduksjon –med særlig fokus på fiskets stilling.....	10
2.2.1 Innledning.....	10
2.2.2 «Opning» av areal med sikte på tildeling av konsesjon	10
2.2.3 Et område er åpnet – hva nå?	12
3 Prosessuelle sider ved erstatningsreglene i havenergilova.....	15
3.1 Nemndsbehandling av erstatningskravene	15
3.2 Domstolskontroll med vedtak fattet av Erstatningsnemnd I og Felles klagenemnd .	17
4 Vilkår for erstatning ved beslag av fiskefelt etter havenergiloven i lys av petroleumsloven	19
4.1 Innledning.....	19
4.2 Forholdet mellom regelsettene	20
4.2.1 Forholdet mellom erstatningsreglene i havenergilova og petroleumsloven.....	20
4.2.2 Forholdet til alminnelige erstatningsrettslige regler.....	20
4.2.3 Bakgrunnen for valget av staten som ansvarssubjekt.....	22
4.2.4 Saklig og geografisk virkeområde for erstatningsreglene i havenergilova og petroleumsloven	23
4.3 Skadevilkåret i § 9-2 – når havvindvirksomhet «heilt eller delvis legg beslag på eit fiskefelt».....	25
4.3.1 Innledning.....	25
4.3.2 Nærmere om tapte fangstinntekter grunnet seismisk aktivitet	26
4.3.3 Utilgjengelige fiskefelt grunnet legging av elektrisk kabel	30
4.3.4 Kort om innretningene med sikkerhetssoner som beslagleggende virksomhet .	31
4.4 Kravet til årsakssammenheng – når havvindutbygging gjør at fisket «blir gjort umogleg eller vesentleg vanskelegare»	32

4.5	Bevisbyrde og beviskrav	35
4.5.1	Introduksjon	35
4.5.2	Bevisvurderingen etter petroleumsloven § 8-2 og havenergilova § 9-2 i praksis 37	
5	Utmåling av økonomisk tap	39
5.1	Innledning	39
5.2	Erstatningsutmåling i relasjon til petrol. § 8-2	40
5.2.1	Tapsbegrensningsplikt som grunnlag for reduksjon i erstatningssummens størrelse 43	
5.2.2	Nærmere om fiskerens plikt til å begrense eget økonomisk tap etter petrol. 8-2 og havenl. § 9-2.....	46
6	Sikrer havenergiloven fiskere et tilstrekkelig vern i møte med havvind?.....	49
	Litteraturliste	50

1 Innledning

1.1 Tema og problemstilling

Jeg gjør oppmerksom på at dette er en redigert versjon av masteroppgaven hvor noen opplysninger er fjernet og omskrevet av hensyn til personvern. Derfor er ordgrensen oversteget i denne versjonen (nå 15 102). Det er kun gjort endringer som var nødvendige for å ivareta personvernet.

I dag ser vi økt konkurranse om arealene i sjø fra aktiviteter som fiskeri, forsvar og nå også produksjon av elektrisk energi, som skaper økt press på havområdene. Dette stiller krav til en effektiv og forutsigbar forvaltning av områdene. Forvaltningen av havet må i størst mulig grad tilrettelegge for at interessentene i havet kan eksistere side om side innenfor rammene av en bærekraftig utnyttelse av havet.

Temaet for oppgaven knytter seg til den norske reguleringen av utnyttning av fornybare energiresurser til havs, som havvind. Regjeringen har ambisjon om å tildele areal for havvind med et samlet produksjonspotensial på 30 GW på norsk sokkel innen 2040.¹ Havvind trekkes frem som en viktig faktor for fremtidig verdiskapning i Norge, både i form av energiproduksjonen i seg selv, men også gjennom leveranser av teknologi til energiproduksjon i andre land.² Havvind trekkes i tillegg frem som sentral for å nå klimamålene.³

Den politiske viljen for å satse på havvind er stor, og dagen da regjeringen lyste ut de første havvindområdene mars 2023, trakk statsministeren frem at tilgang på mer kraft er svaret på nesten alle spørsmål relatert til den videre utviklingen av Norge.⁴ En bærekraftig utvikling av havvind forutsetter imidlertid at næringen kan sameksistere med andre næringer i havet, som fiskeri.⁵

Fiskeri har historisk sett vært en svært viktig naturressurs for Norge. I fjor ble det eksportert villfanget fisk for omtrent 40 milliarder kroner, og fiskeri utgjør med det en av Norges

¹ <https://www.regjeringen.no/no/tema/naringsliv/gront-industri/loft/havvind/id2920295/> hentet 09.05.23.

² Menon Economics og SINTEF Ocean (2020) s. 20.

³ <https://e24.no/det-groenne-skiftet/i/vegwmL/havvind-somling-kan-velte-klimamaalet> hentet 09.05.23.

⁴ <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/na-lyser-regjeringen-ut-de-forste-havvindomradene/id2969473/>

⁵ St. Meld. 36 (2020 – 2021) s. 26 og s. 84.

viktigste eksportnæringer i dag.⁶ Utbygging av havvind i et omfang som skissert over vil oppta betydelig med havareal. I dokumentet som åpnet områdene Utsira Nord og Sørliche Nordsjø II for havvind, fremgår at «[e]it vindkraftverk [...] truleg [vil] føre med seg vesentlege hinder for fiske».⁷ Man kan f.eks. se for seg hvordan ankerliner kan komme i konflikt med fiskeredskaper som trål og garn. Samtidig som det er et politisk ønske og fokus på mer energi, har fiskeriministeren uttalt at det er «grunnleggende at fiskerne ikke skal fordrives fra de viktige fiskefeltene sine».⁸ Havvind kan komme i konflikt med fiskeri ved fremtidig utbygging.

Dersom en havvindpark eller tilhørende infrastruktur påfører fiskerne økonomiske tap, er det avgjørende med rettslige mekanismer som sikrer fiskerne økonomisk kompensasjon. Lov 4. juni 2010 nr. 21 om fornybar energiproduksjon til havs (havenergilova eller havenl.) oppstiller derfor erstatningsregler, og sentralt står § 9-2 om dekning av tap fiskere påføres som følge av at energiproduksjon beslaglegger areal. Bestemmelsen fastsetter en tålegrense for krav på erstatning, ved at det stilles krav om at «fisket blir gjort umogleg eller vesentleg vanskelegare», jf. første ledd. Målet med oppgaven er å undersøke innholdet i havenl. § 9-2, og problemstillingen er hvor den erstatningsrettslige tålegrensen ved beslag av fiskefelt ligger.

Utvikling av havvind er i startfasen i Norge, og erstatningskrav fra fiskerinæringen ligger antakelig et stykke frem tid. En kan derfor stille spørsmål ved hvorfor rekkevidden av erstatningsansvaret i havenergiloven bør analyseres nå. En erstatningsordning som ivaretar fiskeri når den blir tvunget til å flytte sin aktivitet, er avgjørende hvis man ønsker å bevare fiskerinæringen også i fremtiden. Samtidig vil forståelsen av erstatningsreglene kunne påvirke aktørene i planlegging og konsesjon for vindparker, ved at man arbeider for å motvirke at arealkonflikter kommer på spissen og erstatning må utbetales.

⁶ <https://www.tekna.no/fag-og-nettverk/energi/energibloggen/havvind-sett-fra-fiskeri-interessenes-perspektiv/> hentet 09.05.2023.

⁷ Kgl.res. 12. juni 2020 s. 7

⁸ <https://www.fiskeribladet.no/miljo/skjaran-om-havvind-grunnleggende-at-fiskerne-ikke-skal-drives-vekk-fra-viktige-fiskefelt/2-1-1403753> hentet 09.05.2023.

1.2 Metode og kildemateriale

Hovedformålet med oppgaven er å redegjøre for innholdet i havenl. § 9-2 etter gjeldende rett. Analysen tar utgangspunkt i alminnelig norsk rettskildelære slik den er utviklet, hovedsakelig av Høyesterett.⁹ Denne rettsdogmatiske analysen vil utfylles med noen rettspolitiske betraktninger til slutt i kap. 6. En særlig metodisk utfordring som reiser seg i arbeidet med å klarlegge rekkevidden av havenl. § 9-2 de lege lata, er at bestemmelsen ikke er brukt i praksis. Jeg nevner i den forbindelse at Fiskeridirektoratet, tross berøring med Tampen fiskefelt, ikke har mottatt erstatningskrav for beslaglagte fiskefelt i forbindelse med etablering av den flytende havvindparken Hywind Tampen.¹⁰ Hywind Tampen er den eneste operative havvindparken i Norge i dag, og den skal forsyne Snorre- og Gullfaks-feltene i Nordsjøen med strøm.¹¹

Til tross for manglende praksis etter havenl. § 9-2, er det, som nærmere omtalt under i punkt 4.2.1, et nært samspill mellom erstatningsreglene i havenergiloven og Lov 29. november 1996 nr. 72 (petroleumsloven eller petrl.) på dette området. I odelstingsproposisjonen til havenl. kap. 9 heter det at erstatningsbestemmelsene «tilsvarende føresegnene i petroleumsloven kapittel 8».¹² Forarbeidene til petrl. samt praksis til denne utgjør derfor i utgangspunktet sentrale rettskilder for tolkningen av rekkevidden av havenl. § 9-2, i den grad forarbeidene og praksis er treffende for situasjonene med havvind i møte med fiskeri.

Både havenl. og petrl. bygger på at erstatningssakene skal avgjøres ved nemndsbehandling.¹³ Vedtakene publiseres ikke offentlig. I arbeidet med oppgaven har jeg etter henvendelse til Fiskeridirektoratet fått innsyn i og lest alle avsagte vedtak til petrl. § 8-2 fra årene 2020-2022. Fokusområdene for oppgaven er valgt med utgangspunkt i det jeg vurderer som mest omtalt og omstridt i nemndssakene knyttet til petrl. § 8-2. Videre blir det som nevnt sentralt å drøfte sakenes overføringsverdi til havenl. § 9-2.

Fokuset i oppgaven ligger på norske rettskilder. Det betyr likevel ikke at særlig EØS-rett kan ha relevans. Departementet skriver i forarbeidene til havenl. at reglene om konsekvensutredninger skal ta vare på «[...] Noregs plikter etter rådsdirektiv 2001/42/EØF

⁹ Se Eckhoff (2001) s. 18 og Nygaard (2004) s. 24 og 60.

¹⁰ Se protokoller fra møtene i Erstatningsnemnd I: <https://www.fiskeridir.no/Yrkesfiske/Tema/Erstatningsnemndene>.

¹¹ <https://www.equinor.com/no/energi/hywind-tampen> hentet 13.03.2023.

¹² Ot.prp. nr. 107 (2008 – 2009) s. 84.

¹³ Havenl. § 9-5 første ledd og petrl. 8-6 første ledd.

[...] og 85/337/EØF. jf. 97/11/EF [...]».¹⁴ Dir. 85/337 er i dag erstattet av Dir. 2011/92. Internasjonale forpliktelser er dermed søkt ivaretatt gjennom havenergilova. Den norske reguleringen av utvikling av fornybar energi til havs er m.a.o. av delvis EU/EØS-rettslig opphav. Dette gjelder spesielt plikten til å gjennomføre konsekvensutredninger ved arealplanlegging for havvind. Når EØS-rettslige kilder ikke står i sentrum her, skyldes det i hovedsak at innholdet i norsk erstatningsrett generelt har vært lite påvirket av EU-regulering, selv om det finnes noen unntak.¹⁵

I tillegg til de metodiske utfordringene som skriver seg fra at havvind er en ny og lite utviklet næring, er det enkelte sider ved erstatningsretten generelt som fører med seg noen metodiske utfordringer.

Det er sikker rett at erstatning forutsetter et økonomisk tap, et ansvarsgrunnlag og årsakssammenheng mellom erstatningsbetingende handling og oppstått skade. Selv om erstatningsretten er omkranset av disse grunnvilkårene med en rekke tilhørende prinsipper, kan et erstatningskrav tenkes fremmet på de aller fleste livsområder. Mellom ulike livsområder vil nokså ulike hensyn kunne gjøre seg gjeldende. En kompensasjon i form av erstatning kan dermed fylle ulike formål ved ulike skadetyper.¹⁶

Havenergilova § 9-2 og petroleumsloven § 8-2 er eksempler på erstatningsbestemmelser fra spesiallovgivningen. Som følge av at erstatningsretten blir mer fragmentert, løses mange erstatningsspørsmål i skjæringspunktet mellom særregulering, ulovfestede og abstrakte erstatningsvilkår og vurderingstema, i tillegg til hensynet til et hensiktsmessig og godt resultat i det konkrete tilfellet.¹⁷ Dette kan gi noen metodiske utfordringer i form av at forholdet mellom de abstrakte utgangspunktene og spesiallovgivningen ikke alltid er klar.¹⁸

1.3 Veien videre

Før vi ser nærmere på erstatningsreglene i havenl. kap. 9, vil jeg i oppgavens kapittel 2 gi en introduksjon til havenergiloven. Erstatningsreglene i havenergiloven har en side mot havenergilovas system for planlegging frem mot konsesjonstildeling, og hvorvidt dette legger

¹⁴ Ot.prp. nr. (2008 – 2009) s. 69.

¹⁵ Frøseth og Strandberg (2023) s. 132.sf

¹⁶ Frøseth (2018) s. 18.

¹⁷ Skjefstad (2019) s. 252

¹⁸ Ibid. s. 252.

til rette for god sameksistens i havet mellom næringene.¹⁹ I plan- og konsesjonsprosesser skal man kartlegge bl.a. hvilken påvirkning havvindparken vil ha på øvrig aktivitet i havet, som fiskeri. Gjennom slik kunnskap kan man tilrettelegge for at næringene kan sameksistere og forebygge konflikter. Som del av kap. 2 vil jeg derfor se på prosessen med å få konsesjon til å utvikle havvind og hvordan hensynet til fiskeri ivaretas gjennom denne. Deretter vil jeg i kapittel 3 gå nærmere inn på hvordan erstatningskrav etter petrl. og havenl. behandles, der prosessen knyttet til bruk av erstatningsnemnd er noe som særpreger lovene.

I oppgavens kapittel 4 gir jeg en introduksjon til erstatningsregelen i havenl. § 9-2 og forholdet mellom denne og petrl. § 8-2, som bestemmelsen i havenergilova som nevnt er formet etter. Her behandles også kravet til årsakssammenheng. I mangel av erstatningssaker etter havenl. § 9-2, står saker fra petroleumssektoren i utgangspunktet sentralt ved behandlingen av denne. Ved gjennomgangen av sakene fra petroleumssektoren viser det seg at fiskerens plikt til å begrense sitt økonomiske tap ofte volder utfordringer i praksis. Plikten til å begrense tapet, sammen med erstatningsutmålingen generelt undergis derfor en grundig behandling i kap. 5. Det hele rundes av med noen refleksjoner knyttet til spørsmålet om fiskernes erstatningsvern i havenergiloven er tilstrekkelig i kap. 6.

¹⁹ Mer om dette under i punkt 2.2.

2 Havenergilova – det rettslige rammeverket for fornybar energiproduksjon til havs

2.1 Havenergilovas formål og bakgrunn

Havenergilova ble vedtatt i 2010 og den skal tilrettelegge for «utnyttning av fornybare energiresurser til havs».²⁰ Loven ble vedtatt i etterkant av klimaforliket av 2008, som var et resultat av bred politisk enighet om at Norge skulle ta et ansvar for reduksjon av klimagassutslipp.²¹

Havenl. gjelder «fornybar energiproduksjon og omforming og overføring av elektrisk energi».²² «[F]ornybar energiproduksjon» er legaldefinert i havenl. § 1-4 første ledd, og omfatter produksjon av elektrisk energi ved bruk av fornybare energikilder som «vind, bølger og tidvatn». Med «overføring av elektrisk energi» menes transport av strøm gjennom nettanlegg.

Havenergilovens geografiske virkeområde er angitt i § 1-2 andre ledd. Her slås fast at loven gjelder på norsk sjøterritorium utenfor grunnlinjene og på kontinentalsokkelen. Noen unntak fra dette gjelder, og enkelte deler av havenl. gjøres gjeldende også innenfor grunnlinjen.²³ En av delene som omfattes av unntaksbestemmelsen er reglene om erstatningsrett til fiskere i Norge som finnes i havenl. kap. 9. Dette unntaket er praktisk viktig da mye av norsk fiskeri foregår nært land og innenfor grunnlinjen. Utvidelsen av havenl. inn til land på dette punktet styrker dermed i utgangspunktet fiskerens stilling i møte med fornybar energiproduksjon til havs.

Havenergilova er en fullmaktslov, og en rekke av bestemmelse overlater reguleringskompetansen til forvaltningen.²⁴ Loven er presisert gjennom forskrift fra

²⁰ Havenl. § 1-1.

²¹ <https://www.regjeringen.no/no/tema/klima-og-miljo/klima/innsiktsartikler-klima/klimaforliket/id2076645/> hentet 09.05.2023, Ot.prp. nr. 107 (2008-2009) s. 5.

²² Havenl. § 1-2 første ledd.

²³ Havenergilovforskriften § 1 andre ledd.

²⁴ Se f.eks. havenl. § 9-5 første ledd og § 5-2.

departementet. At slik presisering ville bli nødvendig, var klart for lovgiver ved vedtakelsen.²⁵ Fornybar energiproduksjon til havs er et dynamisk rettsområde, der det stadig gjøres teknologiske fremskritt. Endringer og presiseringer i regelverket må derfor forventes også i fremtiden. Havenergilova skal:

*«[...] leggje til rette for utnytting av fornybare energiresursar til havs i samsvar med samfunnsmessige målsetjingar, og for at energianlegg blir planlagde, bygde og disponerte slik at omsynet til energiforsyning, miljø, tryggleik, næringsverksemd og andre interesser blir tekne vare på».*²⁶

Formålsbestemmelsen viser kompleksiteten ved fornybar energiproduksjon til havs og bredden i de hensynene som må foretas når slike anlegg planlegges. Eksempler fra forarbeidene på relevant «næringsverksemd» er fiskeri og skipsfart.²⁷ At etablering av havvind må skje i samspill med fiskerinæringen er også trukket frem i dokumenter av nyere dato. I St. meld. 36 (2020-2021) påpekes at etablering av havvind «[...] bør skje i nært samspill med blant andre fiskerinæringen».²⁸ Det er etter dette klart at fiskeri er et saklig og relevant hensyn som må vektlegges ved fremtidig utvikling av fornybar energi til havs.

²⁵ Ot.prp. nr. 107 (2008 – 2009) s. 7.

²⁶ Havenl. § 1-1.

²⁷ Ot.prp. nr. 107 (2008 – 2009) s. 79.

²⁸ St. meld. 36 (2020 – 2021) s. 84.

2.2 Om tildeling av havområder for energiproduksjon – med særlig fokus på fiskets stilling

2.2.1 Innledning

Som vist overfor skal produksjon av fornybar energi til havs planlegges på en måte som sikrer ivaretagelsen av andre interesser. Havenl. oppstiller med det formål flere krav til fremgangsmåten ved tildeling av arealer til havs for energiproduksjon. En forståelse av prosessen fra åpning av areal til oppføring av en vindmøllepark, er viktig for å danne et bilde av hvordan fiskeriinteressen ivaretas som intendert i formålsbestemmelsen i havenl.

Retten til å utnytte fornybare energiresurser til havs tilkommer staten.²⁹ Energiproduksjon til havs forutsetter en særskilt tillatelse, man må ha konsesjon.³⁰ Havenl. og tilhørende forskrift oppstiller en rekke krav til prosessen mot tildeling av konsesjon. Olje- og energidepartementet har i tillegg utarbeidet en veileder til loven hvor prosessen beskrives i detalj.³¹ Veilederen fungerer som støtte ved siden av loven og forskriften, og behandler prosessen etter et område er åpnet. Den er ikke egnet for fintolkning på samme måte som loven. Ved motstrid, må loven gå foran.

2.2.2 «Opning» av areal med sikte på tildeling av konsesjon

Konsesjon forutsetter i utgangspunktet at det aktuelle området «opnast» med sikte på å tildele konsesjon.³² Kompetansen til å åpne et område, er lagt til Kongen i statsråd.³³ Det kan gjøres unntak fra reglene om åpning av areal i «særskilte tilfelle» etter § 2-2 fjerde ledd, men forarbeidene understreker at adgangen til dette er snever.³⁴ Den klare hovedregelen er dermed at et område må åpnes for at det kan søkes om konsesjon og konkurrere om areal innenfor det åpnete området. Et areal som åpnes etter § 2-2, er stort og kan som regel huse flere vindparker.

²⁹ Havenl. § 1-3.

³⁰ Havenl. § 3-1 første ledd.

³¹ Olje- og energidepartementet (2022c)

³² Havenl. § 2-2 første ledd.

³³ Havenl. 2-2 første ledd.

³⁴ Ot.prp.nr. 107 (2008 – 2009) s. 80.

Før åpning av areal, stilles det krav om at det utarbeides konsekvensutredninger som bl.a. inkluderer en vurdering av «[...] konsekvensar for andre næringsinteresser».³⁵

Konsekvensutredningene skal sendes på høring. Ved at berørte parter og andre interesserte kan fremme sine synspunkter fra start, øker sannsynligheten for at man kommer frem til en løsning som nyter bred støtte.

Om konsekvensutredningene som skal utføres på dette stadiet, heter det i forarbeidene at «forholdet til andre næringsinteresser i det aktuelle område, behov for utbygging av infrastruktur, regionale verknader» skal vurderes.³⁶ Akkurat hva som ligger i dette, er ikke utdypet nærmere. Leser man kravet til konsekvensutredning i lys av formålsbestemmelsen i havenl. § 1-1, er en nærliggende tolkning at det som minimum må vurderes hvordan etablering av havvind i området vil påvirke og eventuelt fremme hensynet til «[...] energiforsyning, miljø, tryggleik, næringsverksemd [...]», jf. § 1-1.

Per i dag er det åpnet totalt to områder i sjø. Regjeringen åpnet ved kongelig resolusjon områdene Utsira Nord og Sørlege Norsjø II den 12. juni 2020.³⁷ Norges vassdrags- og energidirektorat (NVE) utarbeidet den strategiske konsekvensutredningen som dannet grunnlaget for åpningen. Dokumentene utarbeidet i prosessen med å åpne disse områdene illustrerer hvordan bestemmelsene praktiseres og hvordan hensynet til fiskeri ivaretas. Av resolusjonen som åpnet områdene fremgår at fiskeri har vært et sentralt tema både i den strategiske konsekvensutredningen, ved utpeking av områder og at det vil være et viktig tema også ved fremtidig konsesjonsbehandling.³⁸

Det ble drevet fiske i alle områdene NVE vurderte i sin utredning. I resolusjonen skriver departementet at «[v]urderinga ved ei opning av område, og ved etterfølgjande konsesjonshandsaming, er i kva grad fiskeriaktivitet vert påvirka av eventuelle vindparkar».³⁹ Hva som er akseptabelt nivå av påvirkning fra et havvindanlegg er ikke tatt stilling til, men departementets uttalelse kan tolkes dithen at dess mer negativ påvirkning på fiskeriene, desto sterkere blir argumentet mot å åpne området for havvind. Samtidig skal konsekvensutredningene som ligger til grunn for en eventuell åpning inkludere vurderinger av

³⁵ Havenl. § 2-2 andre ledd.

³⁶ Ot.prp. nr. 107 (2008 – 2009) s. 80.

³⁷ Se kgl. res. 12. juni 2020.

³⁸ Kgl. res. 12. juni 2020 s. 7.

³⁹ Kgl. res. 12. juni 2020 s. 8.

både «miljømessige og samfunnsmessige konsekvenser av fornybar energiproduksjon».⁴⁰ Det er m.a.o. en samlet vurdering som ligger til grunn for en åpning, der også andre hensyn enn fiskeri spiller inn på avgjørelsen.

2.2.3 Et område er åpnet – hva nå?

Når et område er åpnet, gjenstår fortsatt flere skritt før en tiltakshaver kan starte det fysiske byggearbeidet. Etter åpning utarbeider departementet et forslag til mindre prosjektområder i det åpnete området.⁴¹ Forslaget sendes på offentlig høring, og etter høringsrunden lyser departementet ut de utvalgte prosjektområdene med informasjon om bl.a. tildelingsmetode.⁴² Utlysningen er i praksis en invitasjon til eventuelle interessenter. Departementet kan velge å gjennomføre en prekvalifiseringsprosess.⁴³ En prekvalifiseringsprosess skal sikre at de som deltar i konkurransen har tilfredsstillende kompetanse og oppfyller nødvendige krav til å drive forsvarlig havvindvirksomhet.⁴⁴

Selve tildelingen av areal kan skje på to måter. Som hovedregel skal areal tildeles ved auksjon, og departementet vil som utgangspunkt sende ut forslag til auksjonsmodell på høring før den blir brukt til å tildele areal.⁴⁵ Sørilige Nordsjø II har en havdybde på 40-70 meter mot Utsira Nords 220-280 meter.⁴⁶ På grunn av havdybden er Utsira Nord egnet for utvikling av flytende havvind, mens Sørilige Nordsjø II skal utvikles med bunnfaste installasjoner.

Det er bestemt at Sørilige Nordsjø II skal tildeles ved auksjon med prekvalifisering.⁴⁷ De endelige kriteriene ble offentliggjort mars 2023. Det er vedtatt totalt 3 prekvalifiseringskriterier for Sørilige Nordsjø II: gjennomføringsevne, bærekraft, positive lokale ringvirkninger, der gjennomføringsevnen vektlegges klart tyngst.⁴⁸ Hensynet til fiskeri er plassert under bærekraftskriteriet, og søker må dokumentere en plan for arbeidet med sambruk og sameksistens med fiskeri. I dette inngår bl.a. søkers tidligere erfaring med sameksistens i sine foregående prosjekter. At det stilles krav til erfaring med håndtering av

⁴⁰ Havenl. § 2-2 andre ledd.

⁴¹ Havenergilovforskrifta § 2a.

⁴² Havenergilovforskrifta § 2b.

⁴³ Havenergilovforskrifta § 2c.

⁴⁴ Olje- og energidepartementet (2022c) s. 3.

⁴⁵ Havenl. § 2-3 første ledd.

⁴⁶ Statnett (2022) s. 10.

⁴⁷ Olje- og energidepartementet (2022a).

⁴⁸ Olje- og energidepartementet (2023a) s. 3 – 17.

fiskeri, øker sannsynligheten for god ivaretagelse av fiskeri ved utvelgelsen av hvilke aktører som får delta i konkurransen.

Utsira Nord skal tildeles ved kvalitative kriterier uten prekvalifisering.⁴⁹ Denne tildelingsmetoden skal tilrettelegge for innovasjon og teknologiutvikling av flytende havvind. Flytende havvind er i motsetning til bunnfaste turbiner en ny og uprøvd teknologi. Departementet har oppstilt 5 hovedkriterier for den kvalitative utvelgelsen ved Utsira Nord: kostnadsnivå 2030, bidrag til innovasjon og teknologiutvikling, gjennomføringsevne, bærekraft og positive lokale ringvirkninger.⁵⁰ Hensynet til fiskeri er i likhet med Sørlege Nordsjø II plassert under bærekraftskriteriet.

For både Sørlege Nordsjø II og Utsira Nord er bærekraftskriteriet mest interessant når en vurderer ivaretagelsen av fiskeri i prosessen. I begge dokumenter er det angitt at planen for sameksistens med fiskeri og sjøtrafikk av skal være på «maksimum fire sider». Dette forstår jeg som fire sider med tekst. Kravene til konkrete sameksistensplaner med fiskeri fremstår forholdsvis beskjedne på dette stadiet, samtidig legger prosessen til rette for man klarer å sile ut aktørene som mest sannsynlig ikke har kapasitet til å gjennomføre hele prosessen på en betryggende måte. Da har man oppnådd formålet med prekvalifisering.

Når tildelingen er gjennomført, må tiltakshaver foreta grundigere undersøkelser enn på de tidligere stadiene. Etter tildeling må tiltakshaver utarbeide forslag til et prosjektspesifikt utredningsprogram som sendes til departementet innen 6 uker. Meldingen med forslaget må som minstekrav inneholde en skildring av «[...] mulege verknader for andre næringar [...]».⁵¹ Fiskeri vil være et sentralt hensyn her. Dette sendes på høring før utredningsprogrammet eventuelt fastsettes av Olje- og energidepartementet.

Aktøren må innen to år sende en konsesjonssøknad med en prosjektspesifikk konsekvensutredning som oppfyller kravene i utredningsprogrammet departementet har fastsatt samt øvrig regelverk, jf. havenergilovforskrifta § 7. Den prosjektspesifikke konsekvensutredningen skal bl.a. inneholde en «skildring av alternative utbygginger» søkeren har vurdert, samt en «grunngeving av val av utbyggingsløyising og prosjektområde».⁵² I tillegg skal den prosjektspesifikke konsekvensutredningen inneholde «ei spesifisert skildring

⁴⁹ Olje- og energidepartementet (2023a) s. 2 punkt 2.1.

⁵⁰ Olje- og energidepartementet (2023b) s. 3.

⁵¹ Havenergilovforskrifta § 4 første ledd bokstav a.

⁵² Havenergilovforskrifta § 6 tredje ledd bokstav b.

av og verknaden energianlegget kan ha for miljø og samfunn».⁵³ I den spesifiserte skildringen skal bl.a. «fiskerinæringen og anna næringsverksemd» inkluderes.⁵⁴

Etter vedtak er fattet, har aktøren 2 nye år på å utarbeide en detaljplan som sendes til NVE, jf. havenergilovforskrifta § 9. Både konsesjonssøknaden og detaljplanen sendes på offentlig høring i minst 6 uker. Havenergilovforskrifta § 7 andre ledd oppstiller flere krav til informasjon som må inkluderes i konsesjonssøknaden. Som en del av skildring av det planlagte prosjektet, skal «potensialet for konflikt med andre interesser» inkluderes.⁵⁵ Dialogen mellom staten og aktøren er tett gjennom hele prosessen, og hensynet til fiskeri opprettholdes som et sentralt hensyn gjennom regelverket og de ulike trinnene i prosessen.

⁵³ Havenergilovforskrifta § 6 fjerde ledd.

⁵⁴ Havenergilovforskrifta § 6 fjerde ledd bokstav e.

⁵⁵ Havenergilovforskrifta § 7 andre ledd bokstav e.

3 Prosessuelle sider ved erstatningsreglene i havenergilova

3.1 Nemndsbehandling av erstatningskravene

Både havenl. og petrl. slår fast at erstatningskrav etter henholdsvis kap. 9 og 8 i lovene skal avgjøres av en nemnd.⁵⁶ De fleste regulatoriske detaljene omkring nemndenes virksomhet er regulert i forskrift.⁵⁷ Frister for nemndas saksbehandling og krav til nemndsammensetningen er eksempler på slik regulering. Saksgangen er identisk etter havenergiloven og petroleumsløven, og de behandles derfor samlet.

I arbeidet med petroleumsløven tok flertallet i NOU 1986:6, det såkalte Fiskefeltutvalget, til orde for at det ved lov burde åpnes for «[...] en enklere fastsettelse av erstatningens omfang, eller retningslinjer for erstatningsutmålingen [...] enn man ville få dersom det i alle tilfelle var nødvendig å gå til domstolene».⁵⁸ Departementet delte flertallets syn på at nemndsbehandling av erstatningssakene var hensiktsmessig.⁵⁹ Hensynet til effektivitet og en enklere saksbehandling fremstår som de bærende hensynene for nemndsordningen. I praksis er kravene som har vært fremmet etter petrl. § 8-2 som regel et beløp på noen ti- eller hundretusener, selv om det i noen tilfeller dreier seg om millionbeløp.⁶⁰ De forholdsvis lave tvistesummene er i seg selv et argument for at kravene underlegges nemndsbehandling. En sak for domstolene kan fort ende med et beløp på flere hundre tusen kroner i saksomkostninger.

Begge lover legger opp til et system der saken først behandles av en erstatningsnemnd bestående av tre medlemmer, før erstatningssøkeren eventuelt kan bringe saken inn til en klagenemnd som består av fem medlemmer. Både erstatningsnemnden og klagenemnden fatter sine avgjørelser ved flertallsvedtak.

⁵⁶ Havenl. § 9-5 første ledd og petrl. 8-6 første ledd.

⁵⁷ For havenl. se FOR-2020-06-12-1192 (heretter havenergilovforskrifta) og for petrl. se FOR-2008-12-12-1357 (heretter forskrift til petroleumsløven kap. 8).

⁵⁸ NOU 1986: 6 s. 83.

⁵⁹ Ot.prp. nr. 25 (1988 – 1989) s. 39.

⁶⁰ Jf. f.eks. sak nr. 01/21, Båt G (fremmet krav på 36 000,- NOK), sak nr. 15/19, Båt E (fremmet krav på 260 933,- NOK og sak nr. 10/19, Båt F (fremmet krav på 1 515 000,- NOK).

Sekretariatet for erstatnings- og klagenemnden er tillagt Fiskeridirektoratet etter både havenergiloven og petroleumsloven.⁶¹ Dette innebærer at erstatningssakene sendes inn til Fiskeridirektoratet, som deretter utreder sakene videre før de behandles. Den i praksis viktigste kontrollen med Erstatningsnemnda føres dermed av et annet forvaltningsorgan som er underlagt samme sekretariat.⁶²

Selv om den ytre saksgangen er lik mellom de to lovene, er den nærmere sammensetningen av erstatningsnemnden ulik. For saker etter havenl. skal erstatningsnemnden til enhver tid være sammensatt av én representant fra Fiskeridirektoratet, én representant fra NVE og én som fyller kravene til dommer.⁶³ For saker etter petrl., er representanten fra NVE erstattet med en representant fra Olje- og energidepartementet.⁶⁴ Ettersom staten er ansvarssubjektet etter beslagsbestemmelsene, sikrer sammensetningen at alle parter er representert ved saksbehandlingen, selv om bevisførselen er middelbar. Staten kan på nærmere vilkår kreve regress fra rettighetshaver, se nærmere om dette under i punkt 4.2.3.

Klagenemnden består som nevnt av fem medlemmer etter begge lover. For saker etter havenl. skal klagenemnden i tillegg til det som gjelder ved behandling i erstatningsnemnden bestå av én representant fra fiskeriorganisasjonene og en representant fra selskapet som innehar konsesjon etter havenl. § 3-5.⁶⁵ For saker etter petrl. skal de ekstra medlemmene bestå av én representant fra fiskeriorganisasjonene og én fra selskapet med tillatelse etter petrl. § 3-3.⁶⁶

Nemndsmedlemmene oppnevnes av Kongen for to år av gangen.⁶⁷ Ordlyden oppstiller ikke forbud mot at medlemmene oppnevnes flere ganger. At medlemmene sitter over en viss tid, bidrar til å gjøre saksbehandlingen mer effektiv ved at man blir mer spesialisert på sakstypen. Samtidig kan man stille spørsmål ved om et eventuelt ønske om gjenoppnevning kan bidra til at nemndsmedlemmene påvirkes i beslutningene de tar, og gjennom det blir mindre uavhengige. Likevel sikrer sammensetningen av erstatnings- og klagenemnden hensynet til en upartisk og saklig saksbehandling ved at alle involverte parter til enhver tid er representert, i tillegg til at både erstatningsnemnda og klagenemnda ledes av en uavhengig dommer.

⁶¹ Havenergilovforskrifta § 17 og forskrift til petroleumsloven kap. 8 § 7.

⁶² Havenergilovforskrifta § 17 og forskrift til petroleumsloven kap. 8 § 7.

⁶³ Havenergilovforskrifta § 12 første ledd.

⁶⁴ Forskrift til petroleumsloven kap. 8 § 2 første ledd.

⁶⁵ Havenergilovforskrifta § 13.

⁶⁶ Forskrift petroleumsloven kap. 8 § 3.

⁶⁷ Forskrift til petroleumsloven kap. 8 § 4 og havenergilovforskrifta § 14.

Fiskeren kan «innen to måneder etter at vedkommende part har fått melding om vedtaket» ved stevning bringe klagenemndens vedtak inn for tingretten.⁶⁸ Jeg leser ordlyden som at domstolsbehandling forutsetter at fiskeren har uttømt klagemuligheten i nemndsapparatet. Et erstatningskrav etter petrl. § 8-2 og havenl. § 9-2 må altså først behandles i erstatningsnemnden og klagenemnden, før kravet kan undergis behandling i tingretten.

Det offisielle navnet på erstatningsnemndene etter petrl. er henholdsvis Erstatningsnemnd I og Felles klagenemnd.⁶⁹ Som nevnt tidligere har ikke Fiskeridirektoratet mottatt erstatningskrav til havenergilovas beslagsbestemmelse, og det er per i dag ikke sikkert hva som blir det offisielle navnet på nemndene etter denne loven.

3.2 Domstolskontroll med vedtak fattet av Erstatningsnemnd I og Felles klagenemnd

Gitt at en fisker bringer et vedtak fra Felles klagenemnd inn for tingretten, blir spørsmålet hvor inngående domstolen kan overprøve det forvaltningsvedtaket som er fattet. Under petroleumsloven har det ikke kommet inn noen vedtak fra Felles klagenemnd til tingretten. I mangel av saker fra ordinære domstoler, kan det hevdes at vedtakene fra Felles klagenemnd i praksis får større relevans enn normalt. Erstatningsnemnd I og Klagenemndas egne avgjørelser får i praksis stor betydning for de involverte partene, fordi de to nemndene bygger på egne vedtak ved behandlingen av nye saker der de finner at sakene har overføringsverdi.⁷⁰ Domstolenes prøvingsrett er til tross for at ingen vedtak er klaget inn til tingretten et interessant spørsmål, fordi det illustrerer hvilken kontroll som i ytterste fall kan føres med forvaltningens avgjørelser om erstatning for beslaglagte fiskefelt.

Generelle retningslinjer for overprøving av forvaltningens avgjørelser er først og fremst utviklet av domstolene.⁷¹ De nærmere rammene for domstolenes prøvingsrett må derfor som utgangspunkt fastlegges gjennom tolkning av sentral Høyestrettspraksis. I spørsmålet om rekkevidden av domstolenes prøvingsrett av forvaltningsvedtak, skilles det gjerne mellom rettsanvendelsesskjønn og forvaltningsskjønn.⁷² Forvaltningsskjønnet utgjør en skranke i

⁶⁸ Petrl. § 8-6 andre ledd og havenl. 9-5 andre ledd.

⁶⁹ <https://www.fiskeridir.no/Yrkesfiske/Tema/Erstatningsnemndene> hentet 09.05.2023.

⁷⁰ F.eks. Erstatningsnemnd Is vedtak i sak nr. 03/20, Båt D.

⁷¹ Graver (2019) s. 88.

⁷² Eckhoff og Smith (2022) s. 392.

domstolenes prøvingskompetanse i den forstand at vurderingen av enkelte spørsmål legges fullt og helt til forvaltningen selv. Om en bestemmelse er underlagt forvaltningsskjønn eller rettsanvendelsesskjønn, må avgjøres etter en tolkning av bestemmelsen.⁷³

Domstolene kan som den klare hovedregel overprøve forvaltningens lovtolkning, samt hvordan kriteriene fra loven skal anvendes på faktumet i den konkrete saken.⁷⁴ Før domstolene inn en erstatningssak til havenl. § 9-2, kan den som utgangspunkt tolke vilkårene i tråd med vanlig juridisk metode og overprøve Erstatningsnemnd I og Felles Klagenemnds saksbehandling og bevisvurdering.

⁷³ Eckhoff og Smith (2022) s. 391.

⁷⁴ Eckhoff og Smith (2022) s. 393.

4 Vilkår for erstatning ved beslag av fiskefelt etter havenergiloven i lys av petroleumsloven

4.1 Innledning

Som vist under punkt 2.2.1 og 2.2.2 skal hensynet til fiskeri tas hensyn til under konsesjonsprosessen. Vurderingene som gjennomføres her kan innebære at fiskeriinteressen i et konkret område settes til side til fordel for havvindproduksjon. Her kommer erstatningsreglene i havenl. kap. 9 inn som et viktig reparerende tiltak for fiskere som av ulike grunner lider tap som følge av virksomhet som regulert i havenergilova. Økonomiske tap som er oppstått mer enn 7 år etter beslagleggelsen fant sted, kan «normalt» ikke kreves dekket.⁷⁵ Begrensningen er ikke omtalt i praksis til petrl. § 8-2 fra Erstatningsnemnd I og Felles Klagenemnd i årene 2020-2022, og den undergis derfor ikke ytterligere behandling videre.

Havenl. § 9-2 første ledd lovfester et objektivt ansvar for staten i den utstrekning fisket blir gjort «umogleg eller vesentleg vanskelegare». Det samme gjør petrl. § 8-2 første ledd for petroleumsrelatert virksomhet. Før en nærmere behandling av erstatningsvilkårene i havenergilova, må forholdet mellom bestemmelsene i petroleumsloven og havenergilova avklares. Det samme må beslagsbestemmelsenes forhold til de alminnelige erstatningsrettslige reglene. Jeg vil i tillegg kort redegjøre for bakgrunnen for at staten ble utpekt som ansvarssubjekt etter beslagsbestemmelsen.

⁷⁵ Havenl. § 9-2 andre ledd og petrl. § 8-2 andre ledd.

4.2 Forholdet mellom regelsettene

4.2.1 Forholdet mellom erstatningsreglene i havenergilova og petroleumsloven

Det følger av forarbeidene til havenl. at erstatningsbestemmelsene i lovens kap. 9 «tilsvarer føresegnene i petroleumsloven kapittel 8.». Departementet viser til petroleumslovens forarbeider ot.prp. nr. 43 (1995 – 1996), jf. ot.prp. nr. 25 (1988 – 1989) for en «grundig utgreiing» av bestemmelsene.⁷⁶ At bestemmelsene «tilsvarer» innebærer etter en naturlig forståelse at bestemmelsene er tilnærmet identiske. Petroleumslovens forarbeider samt tilhørende nemndspraksis til petrl. § 8-2, gir dermed som utgangspunkt sentrale tolkningsbidrag i arbeidet med å fastlegge av rekkevidden av erstatningsreglene i havenl. § 9-2.

Departementet påpeker i forarbeidene til havenl. at selv om «[...] petroleumsinnretningar og anlegg for fornybar energi truleg vil ha ulik innvirkning på fiske, [så] er det prinsipielt sett dei same momenta som gjer seg gjeldande».⁷⁷ Hva departementet mener med «dei same momenta» er ikke spesifisert. Både havvind og produksjon av olje og gass er komplekse energiprosjekter som foregår til havs, og det er naturlig at de to regelverkene har en side mot hverandre. Det er samtidig flere ulikheter mellom petroleum og havvind, som f.eks. størrelsen på anleggene, og dermed også hvor store areal som kreves for lønnsom produksjon. Som følge av slike ulikheter må overføringsverdien til rettskilder og praksis fra petroleumssektoren til havenl. drøftes konkret.

4.2.2 Forholdet til alminnelige erstatningsrettslige regler

Som nevnt over i punkt 1.2 er beslagsbestemmelsene eksempler på erstatningsbestemmelser fra spesiallovgivningen. Det aktualiserer spørsmål omkring beslagsreglens forhold til de alminnelige erstatningsrettslige prinsippene. Det følger av forarbeidene til petrl. at erstatningsrettslige prinsippene skal gjelde «fullt ut» for erstatningsreglene i petrl.⁷⁸ På dette punktet er det ingen vesentlige forskjeller mellom erstatningskrav som oppstår på grunn av

⁷⁶ Ot.prp. nr. 107 (2008 – 2009) s. 84.

⁷⁷ Ot.prp. nr. 107 (2008 – 2009) s. 71.

⁷⁸ Ot.prp. nr. 25 (1988 – 1989) s. 36.

petroleumsvirksomhet og fornybar energiproduksjon til havs. Det tilsier at de alminnelige prinsippene også gjelder for havenergiloven.

Selv om de alminnelige erstatningsprinsippene i utgangspunktet skal gjelde, ga Fiskefeltutvalgets flertall uttrykk for at de var usikre på hvorvidt spørsmål om erstatning for tap av fiskefelt var hjemlet i gjeldende lovverk eller ikke.⁷⁹ Grunnen til at tradisjonelt fiskeri trolig i liten grad nyter erstatningsvern mot å bli fortrent av petroleumsvirksomhet etter de alminnelige erstatningsreglene, er for det første at petroleumsvirksomhet er lovlig virksomhet etter tillatelse fra myndighetene.⁸⁰ For det andre bygger ikke tradisjonelt fiske på eksklusive krav eller rettigheter til spesifikke og avgrensede områder.⁸¹ Manglende hjemmel for erstatning for fiskere kunne også vært situasjonen etter havenl. om dette ikke hadde blitt uttrykkelig lovfestet i havenl. kap. 9.

Erstatningsordningen i sin alminnelighet begrunnes gjerne i prevensjons- og reparasjonshensyn. Fiskefeltutvalget argumenterer for at reparasjonstanken står særlig sentralt ved tap av fiskefelt, og argumenterer for at det til og med ikke alltid trenger å være ønskelig at prevensjonstanken slår gjennom her.⁸² Begrunnelsen for det siste er at myndighetene har vurdert en utvinningstillatelse som gunstig for samfunnet i de tilfellene dette er gitt. Petrl. retter seg mot å oppnå samfunnsøkonomisk økonomisk vinning, mens utnyttelse av fornybare energikilder etter havenl. som vist over i punkt 2.1 i hovedsak skal fremme hensynet til miljø og bidra til å dempe klimagassutslippene.⁸³ Selv om de to lovene skal fremme ulike formål, regulerer begge lover etablering og drift av aktivitet til havs som kan innebære at fiskeriinteressene må vike til fordel for andre brede samfunnshensyn. Fiskefeltutvalgets argumentasjon om at prevensjonstanken ikke gjør seg sterkt gjeldende for petroleumslovens erstatningsbestemmelser, har følgelig overføringsverdi til havenergilovas erstatningsbestemmelser.

⁷⁹ NOU 1986: 6 s. 75.

⁸⁰ Alvik (2023) § 8-2 note 1.

⁸¹ Ibid. note 1.

⁸² NOU 1986: 6 s. 73.

⁸³ Petroleumsløven skal bl.a. tilrettelegge for at petroleumssressursene «forvaltes i et langsiktig perspektiv», herunder «gi landet inntekter og bidra til å sikre velferd [...]», jf. petrl. 1-2 andre ledd.

4.2.3 Bakgrunnen for valget av staten som ansvarssubjekt

At det var staten som skulle utpekes som ansvarssubjekt etter petrl. § 8-2, var ikke åpenbart. Flertallet i Fiskefeltutvalget gikk inn for at rettighetshaveren til petroleumsprosjektet som beslaglegger fiskefeltet, skulle utpekes som ansvarssubjekt etter regelen. Noe av utvalgets begrunnelse for dette var at erstatningsplikten da «påhviler den som i praksis vil ha mulighetene til – iallfall i en viss grad – å utforme sitt undersøkelses- og utvinningsprogram slik at ulempene for fiskerne og dermed erstatningsbeløpene blir minst mulige.»⁸⁴

Departementet gikk på sin side inn for en erstatningsordning der staten skulle holdes ansvarlig for beslagleggelse av fiskefelt forårsaket av petroleumsnæringen.⁸⁵ Departementet legger vekt på at tapet ved beslag av fiskefelt ikke er en «direkte følge av en skadevoldende handling/begivenhet», og at «[...] konsekvensene av beslagleggelsen ligger utenfor rettighetshavernes kontroll».⁸⁶ Departements syn henger med andre ord nært sammen med at staten har eksklusiv rett til forvaltningen av petroleumsressurser.⁸⁷ I relasjon til havenergiloven, må departementets henvisning til petroleumsloven og dens forarbeider i utgangspunktet forstås som at de samme betraktningene gjør seg gjeldende her.⁸⁸

Jeg nevner i den forbindelse at staten kan kreve regress fra konsesjonæren dersom konsesjonæren «burde» avverget fiskerens tap.⁸⁹ At tapet «burde» vært avverget kan forstås som at konsesjonæren holdes ansvarlig for tap voldt ved uaktsomhet. Forståelsen har støtte i forarbeidene til petroleumsloven hvor det heter at staten bør ha mulighet for å kreve regress fra rettighetshaveren når det ikke er «tatt tilbørlig hensyn til fiskerne i et område».⁹⁰ Departementet trekker også frem at rettighetshaver «i stor grad [har] mulighet for å påvirke utbyggingsløsning og således omfanget av fiskernes ulemper».⁹¹ Mulighet for kontroll er et sentralt hensyn bak regressadgangen.

Som vist under drøftelsen av konsesjonsprosessen i punkt 2.2, får staten ved havvind undersøkelses- og utredningsprogrammene inn til godkjenning. Kontrollen over den mer spesifikke plasseringen og designet av vindparken, ligger først og fremst hos operatøren. Det

⁸⁴ NOU 1986: 6 s. 82.

⁸⁵ Ot.prp. nr. 25 (1988 – 1989) s. 36.

⁸⁶ Ot.prp. nr. 25 (1988 – 1989) s. 36.

⁸⁷ Se petrl. § 1-1.

⁸⁸ Ot.prp. nr. 107 (2008 – 2009) s. 84.

⁸⁹ Se petrl. § 8-2 tredje ledd og havenl. § 9-2 tredje ledd.

⁹⁰ Ot. prp. nr. 25 (1988 – 1989) s. 45.

⁹¹ Ot. prp. nr. 25 (1988 – 1989) s. 45.

gjør at staten har mindre mulighet for kontroll med ivaretagelsen av fiskeriene på dette stadiet. Regresskrav kan bli aktuelt for fremtidige erstatningskrav etter havenergilova.

Hensynet til reparasjon og muligheten for kontroll med virksomheten er sentrale begrunnelser for å flytte tapet fra skadelidte over til skadevolder ved objektive ansvaret generelt, både på lovfestet og ulovfestet grunnlag.⁹² Den legislative begrunnelsen for det lovfestede objektive ansvaret er langt på vei den samme som begrunnelsen for det ulovfestede objektive ansvaret.⁹³ Eieren av virksomheten eller tingen som volder skaden, har interesser i at virksomheten drives. Vedkommende har i tillegg mulighet til å innrette virksomheten på en måte hvor erstatningsutgifter kan drives inn gjennom driften i seg selv eller gjennom forsikringsordninger.⁹⁴ Det fremstår sånn sett rimelig at eieren av virksomheten må bære ansvaret for de skader virksomheten skaper.

4.2.4 Saklig og geografisk virkeområde for erstatningsreglene i havenergilova og petroleumsloven

Erstatningsreglene i havenl. gjelder for «[ø]konomisk[e] tap» som påføres «fiskarar i Noreg» som følge av at «verksemda legg beslag på fiskefelt [...]».⁹⁵ Tilsvarende virkeområde gjelder for erstatningsbestemmelsene i petroleumsloven.⁹⁶ Hva som menes med «fiskarar i Noreg» har ikke bydd på problemer i praksis til petrl., og jeg går ikke nærmere inn i denne delen av bestemmelsen.⁹⁷

Et annet spørsmål er hvor langt erstatningsbestemmelsen om beslag rekker ut i hav. I forarbeidene til petrl. heter det at kapitlet som regulerer erstatningsrett for norske fiskere «bør falle sammen med virkeområdet for loven ellers».⁹⁸ Departementet viser videre til Fiskefeltutvalgets merknader til dette. Fiskefeltutvalget argumenterte bl.a. for at norsk lov om erstatning for beslaglagte fiskeområder på et annets land kontinentalsokkel antakelig ikke ville få særlig praktisk betydning, fordi man mangler muligheten til å gjøre loven gjeldende ved søksmål for norske domstoler.⁹⁹ Det er ikke grunn til å tro at dette vil gjøre seg gjeldende

⁹² Se f.eks. Lødrup (2009) s. 229, Kjelland (2019) s. 171, Nygaard (2007) s. 254.

⁹³ Lødrup (2009) s. 229.

⁹⁴ Nygaard (2007) s. 254.

⁹⁵ Havenl. § 9-1 første ledd.

⁹⁶ Petrl. § 8-1 første ledd

⁹⁷ Jf. for eksempel sak nr. 03/22, Båt I og sak nr. 01/22, Båt H.

⁹⁸ Ot.prp. nr. 25 (1988 – 1989) s. 43.

⁹⁹ NOU 1986: 6 s.

annerledes for havenergiloven. Som utgangspunkt må derfor erstatningsreglene i havenl. kap. 9 geografiske virkeområde antas å være sammenfallende med øvrige bestemmelser i loven. For mer om dette, se punkt 2.1 over.

Det saklige virkeområdet til beslagsbestemmelsen i havenl. og petrl. henger naturlig vis tett sammen med rekkevidden av vilkårene i bestemmelsene, og da særlig vilkåret «beslaglegger», og hva dette i praksis omfatter.¹⁰⁰ Praksis fra Erstatningsnemnd I til petrl. § 8-2 i årene 2020-2022 viser at bruk av seismikk og legging av kabel fra land og ut til plattform som ledd i elektrifisering av norsk sokkel er de formene for petroleumsrelatert virksomhet som i hovedsak har vært erstatningsutløsende etter beslagsbestemmelsen.

Sakene til petrl. § 8-2 som gjaldt elektrifisering av sokkel, aktualiserte spørsmål omkring beslagsbestemmelsens saklige virkeområde fordi elektrifisering av plattformen ikke angikk petroleumsvirksomheten direkte. Erstatningsnemnda viser i sin drøftelse til at legging av slik kabel er konsesjonspliktig etter petrl. § 4-3. Som følge av det anså Erstatningsnemnda at erstatningskrav som fremmes etter § 8-2 vil gi krav på erstatning så fremt øvrige erstatningsvilkår er oppfylt.¹⁰¹

¹⁰⁰ Se nærmere under i punkt 4.3.1.

¹⁰¹ Jf. f.eks. Erstatningsnemndas vedtak i sak nr. 01/21, Båt G og i sak nr. 01/22, Båt H.

4.3 Skadevilkåret i § 9-2 – når havvindvirksomhet «heilt eller delvis legg beslag på eit fiskefelt»

4.3.1 Innledning

Både petroleumsloven og havenergiloven oppstiller som vilkår at den aktuelle virksomheten legger beslag på et fiskefelt, enten «heilt eller delvis».¹⁰² At noe er «delvis» beslaglagt kan rent språklig by på mer tvil i forhold til en fullstendig beslagleggelse. Skillet mellom helt eller delvis beslagleggelse har imidlertid ikke kommet på spissen i praksis, og jeg vil derfor ikke gå nærmere inn på dette skillet i oppgaven.¹⁰³ I det følgende vil jeg se nærmere på hvordan beslagsvilkåret har vært praktisert for å vise hva som kan utgjøre relevant beslagleggelse.

Jeg nevner likevel at beslagsvilkåret og vilkåret om at fisket må bli umulig eller vesentlig vanskeligere ikke alltid kan skilles skarpt fra hverandre. Et eksempel på dette fra praksis er Erstatningsnemndas vedtak i sak nr. 02/22, Båt K. Utgangspunktet for vurderingen var om «seismikkinnnsamlingen var til hinder for fisket ved at fisken har blitt skremt bort, og om dette kan anses for å være beslagleggelse i lovens forstand». Dette ble besvart negativt, og erstatning ble ikke tilkjent, men utgangspunktet for Erstatningsnemndas konkrete vurdering viser hvordan kravet til årsakssammenheng og selve beslagsvilkåret i praksis ofte drøftes samlet. Som følge av at vilkårene settes inn i en teoretisk kontekst i denne oppgaven, har jeg som utgangspunkt valgt å behandle de hver for seg, men vurderingene glir over i hverandre enkelte steder.

Beslagsvilkåret er ikke definert i verken petrl. eller havenl. Ut fra lovenes system er det imidlertid nærliggende at lovgiver sikter til en nærmere bestemt aktivitet som har fått tillatelse til å operere i det konkrete området i medhold av konsesjonssystemet i enten petrl. eller havenl. Av utredningen til petrl. fremgår at selve beslagleggelsen i «utgangspunktet vil bestå i at rettighetshavers innretninger tar opp plass».¹⁰⁴ Aktiviteten som beslaglegger fiskefeltet er lovlig, men utøvelsen av den går helt eller delvis på bekostning av fiskernes aktivitet i samme

¹⁰² Se petrl. § 8-2 første ledd og havenl. § 9-2 første ledd, som formulerer beslagsvilkåret som hhv «beslaglegger» og «legg beslag».

¹⁰³ Jf. vedtak fra Erstatningsnemnd I i perioden 2020 – 2022.

¹⁰⁴ NOU 1986: 6 s. 143.

område. Beslagsbestemmelsene gir dermed uttrykk for kjernen i konflikten mellom fiskeriene og petroleum og havvind – nemlig konkurransen om et nærmere bestemt areal til havs.¹⁰⁵

Videre oppstiller ikke beslags-vilkåret noen begrensninger i tid etter ordlyden. Spørsmålet om en tidsavgrensning av ansvaret var oppe til diskusjon i forarbeidene. Departementet antok at ulempene for fiskerne i relasjon til «[...] virksomhet i henhold til undersøkelsestillatelser» ville være «beskjedne».¹⁰⁶ Departementet ville til tross for dette ikke utelukke at fiskerne kunne påføres erstatningsberettigede tap også ved undersøkelses-aktivitet, og gikk derfor inn for at tap på disse stadiene av virksomheten omfattes av regelen, forutsatt at øvrige erstatningsvilkår er oppfylt.¹⁰⁷

Departements drøftelse illustrerer usikkerheten forbundet med etablering av petroleumsvirksomhet. Departementet bygget for eksempel på at det på tidspunktet forarbeidene ble skrevet «ikke [var] avdekket store konflikter mellom fisket og de seismiske undersøkelser».¹⁰⁸ Men, som vi skal se i det følgende er det nettopp seismisk aktivitet som har vært den største kimen til konflikt mellom fiskeri og petroleum de siste årene. I tillegg til seismikk, har legging av kabel for å elektrifisere sokkelen vært grunnlag for erstatningsutbetalinger de tre siste årene etter beslagsbestemmelsen.

4.3.2 Nærmere om tapte fangstinntekter grunnet seismisk aktivitet

En stor andel av sakene Erstatningsnemnd I mottok til beslagsbestemmelsen i petroleumsløven i årene 2020 til 2022, dreide seg om tapt fangst grunnet seismisk aktivitet.¹⁰⁹ Jeg vil i det følgende gi en introduksjon til hva seismikk er. Deretter ser jeg nærmere på noen erstatningssaker fra petroleumsløven der bruk av seismikk var den erstatningsutløsende aktiviteten, før jeg vurderer hvilken overføringsverdi disse sakene fra petroleumsløven har til havenergiløva.

Seismikk er enkelt forklart en undersøkelsesmetode som ved å sende lavfrekvente lydbølger fra havoverflaten og ned i undergrunnen, gjør det mulig å skape bilder som viser undergrunnens geologiske sammensetning.¹¹⁰ Bildene kan brukes til flere ting, påvisning av

¹⁰⁵ Hammer mfl. (2009) s. 593.

¹⁰⁶ Ot.prp. nr. 25 (1988 – 1989) s. 21.

¹⁰⁷ Ot.prp. nr. 25 (1988 – 1989) s. 21.

¹⁰⁸ Ot.prp. nr. 25 (1988 – 1989) s. 20-21.

¹⁰⁹ Jf. f.eks. sak nr. 01/20, Båt A, sak nr. 15/19, Båt E og sak nr. 02/22, Båt K.

¹¹⁰ Fiskeri- og kystdepartementet og Olje- og energidepartementet (2013) s. 9.

olje- og gassforekomster er et viktig praktisk eksempel. Videre finnes ulike former for seismiske undersøkelser, og det brukes seismikk i både undersøkelses- og driftsfasen av en petroleumplattform.¹¹¹ Frekvensområdet til lydbølgene er overlappende med frekvensområdet fisken hører.¹¹² Lyd er viktig for fisk av flere grunner, kommunikasjon med hverandre og oppdage eksterne farer som andre truende arter er to eksempler.¹¹³

Det såkalte Vadis-vedtaket av 15.12.1999 står i en særstilling hva gjelder erstatning for tapte fiskeriinntekter grunnet seismisk aktivitet. Dette har i praksis fungert som et presedensvedtak for senere saker der den erstatningsbetingende handlingen knytter seg til bruk av seismikk.¹¹⁴ Det tok ca. tre år fra økonomisk tapet oppsto til erstatningskravet var endelig avgjort. Noe av grunnen til at det tok såpass lang tid var at saken skapte engasjement også blant andre enn de som var direkte berørt av hendelsen.¹¹⁵ I tillegg måtte erstatningsnemnda innhente informasjon om seismikks påvirkning da erstatningsnemnda ikke hadde erfaring med behandling av denne type sak fra tidligere.¹¹⁶

I dag har man både mer kunnskap og et bredere erfaringsgrunnlag for behandling av denne type saker. I tillegg til Quo Vadis-vedtaket legger erstatningsnemnda et brev fra Havforskningsinstituttet (HI) der de uttaler seg om seismikk og skremmeavstand til fisk fra 2008 til grunn ved vurderingen av om et fangsttap skyldes seismikken eller ikke.¹¹⁷ HI anbefalte en skremmeavstand på 20 nautiske mil ved bruk av 2D- og 3D-undersøkelser. Slik jeg tolker brevet gjelder dette som utgangspunkt for alle fiskearter, men HI er inne på at skremmeavstanden kanskje må justeres opp for pelagiske arter som f.eks. sild fordi disse artene generelt har bedre hørsel enn mange andre typer fisk.¹¹⁸

I praksis til petrl. § 8-2 praktiseres skremmeavstanden fra den seismiske aktiviteten som en grense fartøyet enten er utenfor eller innenfor. Sak nr. 04/22, Båt J er et eksempel på et tilfelle

¹¹¹ Ibid. s. 9 og 10

¹¹² <https://www.hi.no/hi/temasider/hav-og-kyst/seismikk> hentet 09.05.2023.

¹¹³ <https://www.hi.no/hi/temasider/hav-og-kyst/seismikk> hentet 09.05.2023.

¹¹⁴ Jf. f.eks. sak nr. 16/19, Båt C, sak nr. 03/20, Båt D og sak nr. 04/22, Båt J.

¹¹⁵ Oljeindustriens Landsforening (OLF) ba om innsyn i sakens dokumenter. Grunnen til innsynsforespørselen var at de var uenig i Havforskningsinstituttets (HI) vurdering av hvor påvirket fiske vil bli av seismikk, og at en avgjørelse i erstatningsnemnda «vil ha presedensskapende virkninger langt utover den enkelte erstatningssak», jf. brev fra OLF til Fiskeridirektoratet av 20.09.2000. OLF kom med en uttalelse om deres syn på seismikks skremmeeffekt på fisk, jf. brev fra OLF til Fiskeridirektoratet av 20.10.2000 med vedlegg.

¹¹⁶ HI uttalte seg konkret om betydningen av seismikk i denne saken på forespørsel fra Fiskeridirektoratet, jf. HIs brev av 05.10.1999. HI konkluderte med at fartøyets observasjoner av endringer i fiskens atferd var «høyst relevante og sannsynlige».

¹¹⁷ Sak nr. 16/19, Båt C er et eksempel.

¹¹⁸ Brev fra HI til Fiskeridirektoratet av 23.01.2008 på s. 2.

der en påstand om at fiskefeltet var helt eller delvis beslaglagt grunnet seismisk aktivitet ikke førte frem. Spøringsopplysninger om hvor Båt J var, sammenholdt med skudd-data fra det seismiske fartøyet, gjorde det klart for Erstatningsnemnda at fartøyet befant seg langt utenfor skremmeeffekten.¹¹⁹ Sak nr. 15/19, Båt E er et eksempel på en sak der utfallet ble det motsatte.¹²⁰ Erstatningssøkeren viste til at den aktuelle seismikkundersøkelsen var svært arealkrevende fordi den krevde sikkerhetssone til andre i området i tillegg til et stort snuområde. Båt E drev med en type fiske som var arealkrevende, og klarte ikke gjennomføre dette som planlagt grunnet fordi de seismiske undersøkelsene opptok store areal.

Selv om utfallet mellom sakene ulikt, er en tydelig likhet mellom dem at spørsmålet om fisket har vært påvirket av seismisk aktivitet ikke er tvilsomt for nemnda, forutsatt at de har tilgang til nødvendig fakta. I praksis er spøringsdata av begge fartøy slik nødvendig data. For de sakene som har blitt påklaget til klagenemnda hvor fiskefeltet er beslaglagt som følge av seismisk aktivitet, er det ikke forhold omkring seismikken i seg selv som er årsaken til at kravet ikke fører frem. Det er heller andre ting som er årsaken til det, fortrinnsvis manglende oppfylt tapsbegrensningsplikt.¹²¹ Se nærmere om tapsbegrensningsplikten under i punkt 5.2.2.

Spørsmålet blir så om, eventuelt i hvilken grad erstatningsnemndas praksis til petrl. § 8-2 vedr. seismikk er overførbar til havenl. § 9-2. Som vist under punkt 4.3.1 over, la man til grunn i forarbeidene til petroleumsløven at seismisk aktivitet kunne komme til å utgjøre beslag. Det er ingen grunn til at bruk av seismikk i seg selv ikke skal kunne være erstatningsberettiget etter havenergilova så lenge øvrige erstatningsvilkår er oppfylt.

Det er gjennomført seismiske undersøkelser i områder hvor havvind vurderes etablert for å innhente informasjon om bunnforholdene. I løpet av 2022 gjennomførte staten flere geofysiske grunnundersøkelser i den østlige delen av Sørlige Nordsjø II for å kartlegge havbunnen i området.¹²² En av undersøkelsesmetodene som ble brukt var 2D-seismikk.¹²³ 2D-undersøkelsene kartla bunnforholdene 100-200 meter ned i havbunnen. Det ble ikke gjennomført grunnundersøkelser for Utsira Nord i 2022, men dette skal gjennomføres i løpet

¹¹⁹ Det samme var tilfellet i sak nr. 02/22, Båt K.

¹²⁰ Erstatningssøkeren fikk ikke medhold i sitt erstatningskrav fullt ut, men dette var ikke på grunn av selve beslagleggelsen.

¹²¹ Jf. f.eks. felles klagenemnds vedtak i sak nr. 01/20, Båt A og i sak nr. 10/19, Båt F.

¹²² Olje- og energidepartementet (2022a) punkt 2.5.

¹²³ Ibid. tabell 1.

av året 2023.¹²⁴ Det er med andre ord klart at seismiske undersøkelser er relevante undersøkelsesmetoder i tidlige faser av havvindplanlegging.

Undersøkelser av bunnforholdene gjør det bl.a. mulig å danne seg et bilde av om havbunnen i det aktuelle området er egnet for vindmøllekonstruksjonene. Det er kostbart å etablere vindparker – særlig flytende havmølleparker. Aktøren som eventuelt skal bygge ut ønsker naturligvis størst mulig grad av sikkerhet på at området er egnet, før den faktiske utbyggingen starter. At det må gjennomføres relativt grundige undersøkelser på dette stadiet av prosessen, synes derfor klart. Hvis et område hvor det drives fiske lyses ut for havvindproduksjon og det startes med bunnundersøkelser, er muligheten for at det oppstår arealkonflikter som kan resultere i erstatningssøksmål til stede. Valg av areal for havvind er dermed svært sentralt for å sikre god sameksistens til sjøs. Selv om det ikke har kommet erstatningssaker for Erstatningsnemnda i forbindelse med Sørlege Nordsjø II og Utsira Nord, er konfliktpotensialet tilstede i undersøkelsesfasen på grunn av bruk av seismikk.

De overnevnte sakene fra Erstatningsnemnd I til petroleumsloven gjelder erstatningskrav oppstått som følge av bruk av seismikk under driftsfasen av en petroleumsinnretning, og ikke i undersøkelsesfasen slik som er tilfellet for undersøkelsene som nå er gjennomført i den østlige delen av Sørlege Nordsjø II og som er planlagt for Utsira Nord. Om seismikk vil være konfliktskapende mellom fiskerinæringen og havvindnæringen i et omfang som for petroleumsloven, kommer trolig an på i hvilken grad seismikk er en relevant og aktuell undersøkelsesmetode under selve driften av parkene, f.eks. i forbindelse med vedlikehold av møllene.

Hvorfor seismikk er brukt i de konkrete tilfellene fremgår ikke av Erstatningsnemndas vedtak fra perioden 2020-2022. Ved petroleumsproduksjon generelt brukes seismikk gjerne på felt i drift for å finne ytterligere forekomster av olje og gass slik at produksjonen fra eksisterende felt kan økes.¹²⁵ En vesentlig forskjell mellom petroleum og havvind, er ressursen man skal utnytte. Havvindparker skal ikke utnytte ressurser som ligger dypt i havbunnen. Det tilsier at det ikke vil være behov for denne type undersøkelser for havvindparker i drift. Det betyr ikke at bunnforholdene ikke er relevante for etablering av havvind, men dette blir nok heller viktig i planleggingsfasen.

¹²⁴ Olje- og energidepartementet (2022b) punkt 2.5.

¹²⁵ Fiskeri- og kystdepartementet og Olje- og energidepartementet (2013) s. 10.

I tillegg til denne vesentlige forskjellen mellom havvind og petroleum, følger av konsekvensutredningen som omhandler utbygging og drift av Hywind Tampen vindpark at det i praksis ikke vil være mulig å samle inn tradisjonell 3D/4D-seismikk i vindparken etter turbinene er montert.¹²⁶ Årsaken har med å gjøre at tradisjonell seismikkinnnsamling, som foregår ved at et seismikkfartøy sleper kabler og sensorer etter seg, er arealkrevende.¹²⁷ Det fremgår av den samme KU-rapporten til Hywind Tampen at den fysiske bredden på utstyr som brukes til å samle inn reservoardekkende 3D-seismikk er omtrent 12-1300 meter.¹²⁸ I tillegg til dette opererer man med en sikkerhetsavstand på 200 meter på hver side, og typisk lengde på kablene er 5 km. Av dette ser vi hvor arealkrevende seismikkinnnsamling kan være, og at det er fysiske begrensninger på muligheten til å samle inn seismisk data inne i vindmølleparker. Hywind Tampen er en flytende vindpark, men det er ikke noen grunn til at dette skal være veldig annerledes ved bunnfaste installasjoner. Også her må det være en viss avstand mellom vindmøllene, og parkene vil oppta betydelig med areal.

I den grad det vil være nødvendig med bunn- og grunnundersøkelser i driftsfasen av en vindpark, må nok det gjøres ved bruk av andre metoder enn seismikk, hvert fall slik teknologien er i dag. Som konsekvens av det, vil antakelig ikke seismisk aktivitet bli et problem for fiskerne i driftsfasen av anleggene slik det til tider har vært ved petroleum. Det er ikke dermed sagt at praksisen ikke har noen overføringsverdi, men for havvind vil trolig andre sider ved havvindproduksjonen forstyrre og beslaglegge fiskefeltene heller enn seismisk aktivitet. Et eksempel er økt bakgrunnsstøy fra skipstrafikk grunnet vedlikehold av turbinene som kan forstyrre kommunikasjon mellom fisk.¹²⁹

4.3.3 Utilgjengelige fiskefelt grunnet legging av elektrisk kabel

Et annet forhold ved petroleumsvirksomhet som har vært erstatningsutløsende etter petrl. § 8-2 er legging av strømkabel fra land og ut til petroleumssinnretning.¹³⁰ I relasjon til spørsmålet om denne type aktivitet i seg selv kan utgjøre en «beslagleggelse», har Erstatningsnemnda innhentet opplysninger fra HI for en faglig vurdering av hvorvidt et fiske påvirkes av legging av kabel. HI anbefaler total stans av fiskeri uansett type i den tid det fysiske arbeidet med å

¹²⁶ Equinor «Hywind Tampen» PUD del II (2019) s. 74.

¹²⁷ <https://ekofisk.industriminne.no/nb/4d-seismikk-pa-plass/> hentet 09.05.2023

¹²⁸ Equinor, «Hywind Tampen» PUD del II (2019) s. 74.

¹²⁹ <https://www.hi.no/hi/nyheter/2022/januar/miljopavirkning-fra-havvind-hva-vet-vi-og-hva-trenger-vi-a-vite> hentet 09.05.23.

¹³⁰ Jf. Erstatningsnemndas vedtak i sak nr. 01/21, Båt G, i sak nr. 01/22, Båt H og i sak nr. 03/22, Båt I.

legge kabelen pågår for å unngå konflikt. Erstatningsnemnda tolker HI dit hen at påvirkningen på fiske opphører når det fysiske arbeidet er ferdig.

Det er noen nyanser i de faktiske forholdene i de sakene som angår elektrifisering, men Erstatningsnemndas vurdering av beslagsvilkåret følger likevel samme mønster. Vurderingen av hvorvidt fiskefeltet var beslaglagt eller ikke har tilsynelatende ikke bydd på store utfordringer for Erstatningsnemnda. Som følge av HIs anbefaling om å stanse alle former for fiske så lenge det fysiske arbeidet med kablene pågikk, er det sentrale i Erstatningsnemndas vurderinger i spørsmålet om selve beslagleggelsen gir rett på erstatning hvor lenge det fysiske arbeidet pågikk, og i hvilken grad fiskerne fikk informasjon om at fisket kunne gjenopptas i områdene etter at det fysiske arbeidet var ferdig. Spørsmålet blir så om dette har overføringsverdi til havenl. § 9-2.

Multiconsult utarbeidet i 2008 på oppdrag fra Olje- og energidepartementet en rapport om arealkonflikt ved etalering av vindkraftverk og bølgekraft i Norskehavet. Av rapporten fremgår at sjøkablene som skal føre energien inn til land i liten grad vil ha negative konsekvenser for fiskerinæringen.¹³¹ Hovedgrunnen til dette er slik jeg forstår rapporten at kablene kan graves ned eller dekket med stein. I motsetning til olje- og gassledninger er strømkabler mer fleksible og av vesentlig mindre størrelse.¹³² Dette stemmer godt overens med Erstatningsnemndas vurdering av at påvirkningen strømkabelen har på fiskeri opphører når tildekningsarbeidet er ferdig. Dermed er det sannsynlig at arbeid med å føre strøm fra turbinene og inn til land i liten grad vil påvirke fiskeriene utover tiden det tar å utføre selve arbeidet.

4.3.4 Kort om innretningene med sikkerhetssoner som beslagleggende virksomhet

Departementet kan vedta sikkerhetssoner rundt innretningene, jf. havenl. § 5-2 og petrl. § 9-4. En sikkerhetssone legger begrensinger på hvem som kan ferdes innenfor anleggene. Som vist over under punkt 4.3.2 og 4.3.3 er det i hovedsak forbigående aktivitet som har vært erstatningsutløsende aktivitet de siste årene etter petrl. § 8-2.

¹³¹ Multiconsult (2008) s. 8.

¹³² Ibid. s. 8.

Som drøftet er antakelig ikke seismisk og kabling like relevant i driftsfasen av en havvindpark. På grunn av havvindparkenes totale arealforbruk med ankre, parkinterne kabler, eksportkabler m.m. kan det være at parkene i seg selv, heller enn forbigående aktivitet, vil utgjøre mesteparten av den beslagleggende aktiviteten i driftsfasen. Da blir valg av areal trolig det fremste virkemiddelet for å verne om fiskeriinteressen. Det mangler likevel kunnskap knyttet til hvordan fiskeri vil påvirkes av vindmølleparker.¹³³ I tillegg er det av betydning om det f.eks. vil være mulig å tråle inne i havvindparkene, men dette er ikke klarlagt.¹³⁴

4.4 Kravet til årsakssammenheng – når havvindutbygging gjør at fisket «blir gjort umogleg eller vesentleg vanskelegare»

Her, som i erstatningsretten ellers, er det et krav at den skadelidtes økonomiske tap kan spores tilbake til den erstatningsbetingende skaden. Et krav om årsakssammenheng sikrer at en ikke risikerer å bli holdt ansvarlig for skade man ikke har forårsaket.¹³⁵ Kravet om årsakssammenheng gir m.a.o. uttrykk for en helt grunnleggende og nødvendig rettferdsoppfatning i en fungerende erstatningsordning – ingen andre enn den som kunne forhindre skaden skal holdes ansvarlig for den.¹³⁶ Fiskefeltutvalget og departementets ulike syn på hvem som skulle gjøres til ansvarssubjekt etter bestemmelsen, illustrerer hvordan dette generelle utgangspunktet gjør seg gjeldende med ulik styrke på de ulike stadiene av konsesjonsprosessen i petroleumsloven og havenergiloova, ettersom den detaljerte planleggingen gradvis går over til operatøren.

Havenl. § 9-2 (1) formulerer kravet om årsakssammenheng som at staten blir erstatningspliktig for økonomiske tap i «den utstrekninga fisket blir gjort umogleg eller vesentleg vanskelegare». Rent språklig stiller «umogleg eller vesentlig vanskelegare» et høyt krav til hva en fisker må tåle før det økonomiske tapet kan forventes erstattet. Det er klart at ikke enhver negativ påvirkning omfattes av ordlyden, men akkurat hvor grensen går er ikke

¹³³ <https://www.hi.no/hi/nyheter/2022/januar/miljopavirkning-fra-havvind-hva-vet-vi-og-hva-trenger-vi-a-vite> hentet 09.05.2023.

¹³⁴ <https://www.fiskeribladet.no/fiskeri/forste-turbinene-er-pa-plass-ved-tampen-forskerne-skal-se-om-fiskeri-kan-sameksistere-med-havvindindustrien-/2-1-1400546> hentet 09.05.2023.

¹³⁵ Nygaard (2007) s. 322.

¹³⁶ Hagstrøm og Stenvik (2019) s. 384.

klart. Vilkåret fremstår som en rettslig standard, der innholdet kan utvikles og kan endre innhold over tid gjennom praktiseringen av bestemmelsen.

I forarbeidene til petroleumsloven forutsettes at påvirkningen på fisket må overstige et visst nivå før den erstattes – at «[...] ikke enhver økt vanskelighet i utøvelsen av fisket bør gi grunnlag for erstatning» er et eksempel.¹³⁷ For at den enkelte fiskeren skal tilkjennes erstatning er det ifølge forarbeidene et krav at vedkommende har hatt «[...] en klar tilknytning til området [...]» og drevet «[...] fiske i området over en viss tid.».¹³⁸ Samlet skisserer ordlyden og petroleumslovens forarbeider en høy terskel før påvirkningen nyter erstatningsrettslig vern. Samtidig er formuleringene «klar tilknytning» og en «viss tid» vage uttrykk. Ettersom ordlyden og forarbeidene ikke gir tilstrekkelig klarhet, blir nemndas praktisering av denne delen av bestemmelsen i petroleumsloven særlig interessant for å finne frem til tålegrensen i havenl. § 9-2 (1).

I sak nr. 03/20, Båt D, behandlet Erstatningsnemnd I et krav om erstatning som følge av at et fiskefelt var beslaglagt på grunn av seismisk aktivitet fra petroleumsvirksomhet. I relasjon til spørsmålet om årsakssammenheng, viser nemnda til uttalelsen i forarbeidene til petrol. § 8-2 om at fiskeren må ha «en klar tilknytning til området» for at erstatning kan tilkjennes. Erstatningsnemnda tolker ikke forarbeidene. Nemndas faktiske praktisering må da antas å gi uttrykk for deres forståelse av både ordlyden og forarbeidene. Rederiet som eier Båt D opplyser i søknaden at de har drevet sildefiske i det aktuelle området med Båt D og forgjengeren til Båt D siden år 2000.

I den konkrete vurderingen benytter Nemnda det såkalte «sluttseddelregisteret». En «sluttseddel» er et dokument som skal føres ved omsetning av fisk der det oppgis diverse opplysninger om fangsten, som art og kvantum.¹³⁹ Sluttseddelregisteret er et register som baserer seg på disse dokumentene, og ved å studere registeret finner en informasjon om f.eks. fangstområder samt en oversikt over mengden fisk som fanges i Norge.¹⁴⁰ For å vurdere om kravet til årsakssammenheng er oppfylt i det konkrete tilfellet, ser Erstatningsnemnda hen til uttatt sluttseddelstatistikk for Båt D fra årene 2016 til 2019. Opplysningene bekrefter at

¹³⁷ NOU 1986: 6 s. 143

¹³⁸ Ot.prp. nr. 25 (1988-1989) s. 44.

¹³⁹ <https://www.regjeringen.no/no/tema/mat-fiske-og-landbruk/fiskeri-og-havbruk/1/ordbok-fiskeri/id2958257/> hentet 09.05.2023.

¹⁴⁰ <https://www.fiskeridir.no/Yrkesfiske/Tall-og-analyse/Fangst-og-kvoter/Om-statistikken-Landings-og-sluttseddelregister> hentet 09.05.2023.

fartøyet har drevet fiske i området i de tre årene. Erstatningsnemnda konkluderte følgelig med at søker hadde «nødvendig tilknytning» til området.

Proseduren med å sjekke sluttseddelstatistikken for tre år tilbake i tid, praktiseres også i andre saker. Eksempler er erstatningsnemndas vedtak i sak nr. 15/19, Båt E hvor det er tatt ut sluttseddelstatistikk fra årene 2016 til 2019 og vedtaket i sak nr. 01/22, Båt H hvor det er tatt ut sluttseddelstatistikk for perioden 2018-2021. På bakgrunn av sakene fra de siste årene kan det virke som at tre år har blitt en etablert praksis når det kommer til den tidsmessige tilknytningen fiskeren må ha til området for å få erstatning.

Det kan stilles spørsmål ved om tre år tilbake i tid er for kort som dokumentasjon i lys av den høye terskelen man kan få inntrykk av om man vurderer ordlyden «umogleg eller vesentleg vanskelegare» isolert. Likevel fremgår det av erstatningsnemndas vedtak at flere av fartøyene har vært i områdene i langt flere år enn de tre årene nemnda praktiserer, og sånn sett kan det hevdes at terskelen hvert fall ikke ligger urimelig høyt sett fra fiskernes perspektiv.¹⁴¹ Jeg går nå over til å behandle hvordan en fisker kan bevise å ha lidt et økonomisk tap ved beslag.

¹⁴¹ Se Erstatningsnemndas vedtak i sak nr. 15/19, Båt E hvor fartøyet opplyste å ha fisket i området siden 1994. Den beslagleggende aktiviteten fant sted i 2019, m.a.o. tilknytning på 25 år. Et annet eksempel er Erstatningsnemndas vedtak i sak nr. 01/22, Båt H hvor søker opplyser å ha fisket på fiskefeltet («Skudfeltet») i 18 år.

4.5 Bevisbyrde og beviskrav

4.5.1 Introduksjon

Tvil rundt de faktiske forholdene vil kunne aktualisere spørsmål knyttet til beviskravet, dvs. når en påstand om faktum er tilstrekkelig bevist til at den anses sikker nok til at den kan legges til grunn i en avgjørelse.¹⁴² Beviskravet generelt formuleres gjerne som et sannsynlighetskrav.¹⁴³ Spørsmålet i vårt tilfelle blir hvor godt en påstand om helt eller delvis beslagleggelse må være underbygget for at Erstatningsnemnda kan legge til grunn at fisket er «umuliggjort eller vesentlig vanskeliggjort» i det omfanget som er anført.

I sivile saker formuleres beviskravet stort sett som et krav om sannsynlighetsovervekt. Et krav om sannsynlighetsovervekt innebærer at rettsanvenderen skal legge det mest sannsynlige faktumet til grunn i avgjørelsen. Kravet er ulovfestet og utviklet gjennom teori og praksis. Rt. 1992 s. 64 (p-pilledom II), hvor det uttales at «det må være mer sannsynlig at bruken av p-piller har vært en nødvendig årsak til trombosen enn at den ikke har vært det», trekkes ofte frem som prejudikat for kravet om sannsynlighetsovervekt.¹⁴⁴ At overvektsprinsippet er utgangspunktet i dag, er ikke omtvistet.¹⁴⁵

Ved tvil om hvilket faktum som er mest sannsynlig, oppstår også spørsmål om hvem som skal bære risikoen for tvilen. Det siste, altså hvem som må bære risiko for tvil om faktum, kan formuleres som et spørsmål om hvem som har bevisbyrden, noe som generelt kan være gjenstand for tvil i sivile saker i motsetning til i straffesaker.¹⁴⁶ Slik tvilsrisiko omtales gjerne som en objektiv bevisbyrde.¹⁴⁷

Bevisbyrdebegrepet kan altså brukes på flere måter.¹⁴⁸ Bevisbyrde kan også brukes som uttrykk for hvem av partene som må fremskaffe ytterligere bevis for å endre resultatet som foreligger etter en konkret bevisbedømmelse i saken.¹⁴⁹ Dette omtales som subjektive siden ved bevisbyrden, og den svinger gjerne mellom partene etter antallet og hvor sterke bevis som

¹⁴² Se Strandberg (2012) s. 18.

¹⁴³ Se f.eks. Skoghøy (2017) s. 911.

¹⁴⁴ Rt. 1992 s. 64 P-pilledom II på s. 70.

¹⁴⁵ Det er lagt til grunn i mange senere avgjørelser fra Høyesterett, f.eks. HR-2018-874-A, avsn. 11. Følger også av NOU 2001: 32 A Rett på sak, s. 459.

¹⁴⁶ Robberstad (2011) s. 65

¹⁴⁷ Jf. Skoghøy (2017) s. 911.

¹⁴⁸ Strandberg (2012) s. 296.

¹⁴⁹ Skoghøy (2017) s. 911 – 912.

er ført.¹⁵⁰ Når jeg skriver om bevisbyrde i det følgende, mener jeg den objektive formen for bevisbyrde, dvs. hvem en eventuell tvil rundt faktum vil gå utover. Som utgangspunkt har den som påberoper det rettsendrende alternativ bevisbyrden.¹⁵¹

Departementet viser i sin drøftelse til at kravet om faktisk årsakssammenheng er et alminnelig prinsipp i erstatningsretten, og at dette prinsippet innebærer et krav om «årsaksforbindelse mellom den påståtte skadevoldende [...] virksomhet og [...] tapet».¹⁵² Departementet bruker faktisk årsakssammenheng om at en «årsaksforbindelse mellom den påståtte skadevoldende handling eller virksomhet og skaden eller tapet» er en «nødvendig betingelse for erstatningsansvar».¹⁵³ I relasjon til petrl., innebærer det at den petroleumsrelaterte virksomheten må være en nødvendig betingelse for fiskerens fangsttap, og at det er mer sannsynlig at petroleumsaktiviteten var årsaken enn at den ikke var det. Tilsvarende må som utgangspunkt gjelde for saker etter havenergiloova, og det må følgelig bevises at det er mer sannsynlig at den beslagleggende aktiviteten som stammer fra havvindparken var årsak til fiskerens økonomiske tap enn at den ikke var det.

Departementet antok at det i mange tilfeller kunne bli vanskelig å dokumentere at et økonomisk tap skyldes petroleumsvirksomheten. Departementet var likevel av den oppfatning at skjønnsutøvelsen vil bli ytterligere komplisert om erstatningsreglene i loven skulle stille «andre krav til årsakssammenhengen enn det som følger av alminnelig erstatningsrett».¹⁵⁴ Departementet gikk på bakgrunn av dette inn for at «vanlige regler om bevis for faktisk årsakssammenheng skal gjelde i saker om erstatning for beslaglagte fiskefelt».¹⁵⁵ Slik jeg leser dette var et ikke departementets hensikt å foreta endringer knyttet til beviskravet enn det som følger av alminnelig erstatningsrett, altså overvektsprinsippet.¹⁵⁶

¹⁵⁰ Strandberg (2012) s. 297.

¹⁵¹ Backer (2020) s. 341 – 342.

¹⁵² Ot.prp.nr. 25 (1988-1989) s. 37.

¹⁵³ Ot.prp. nr. 25 (1988-1989) s. 37.

¹⁵⁴ Ot.prp. nr. 25 (1988-1989) s. 37.

¹⁵⁵ Ot.prp. nr. 25 (1988-1989) s. 37.

¹⁵⁶ Jf. f.eks. Rt. 2015 s. 1246 avsn. 35.

4.5.2 Bevisvurderingen etter petroleumsloven § 8-2 og havenergilova § 9-2 i praksis

Alle vilkårene i havenl. § 9-2 og petrol. § 8-2 er underlagt beviskravet om alminnelig sannsynlighetsovervekt. Spørsmålet i det videre er hvordan en fisker rent praktisk kan bevise at hans økonomiske tap skyldes beslagleggelse fra enten petroleumsrelatert virksomhet eller på grunn av en havvindpark.

I praksis fra Erstatningsnemnd I og Klagenemnden perioden 2020 til og med 2022, er det som regel i forbindelse med spørsmålet om selve området faktisk har vært beslaglagt at vi ser at det blir gjort inngående vurderinger av bevisspørsmålet. Bevisvurderingen knyttet til beslagsvilkåret får derfor størst fokus i det følgende.

I sak nr. 15/19, Båt E konkluderte erstatningsnemnda med at søkeren i «tilstrekkelig grad» hadde «sannsynliggjort» at det forelå en faktisk beslagleggelse av det aktuelle fiskefeltet. Ved Erstatningsnemndas behandling skriver Nemnda med en henvisning til «alminnelige erstatningsrettslige regler» at det er «søker som må sannsynliggjøre sitt økonomiske tap». Av dette ser vi at fiskeren har bevisbyrden. At den som påberoper det rettsendrende alternativ har bevisbyrden, samsvarer med det som er sagt over under punkt 4.5.1. Denne fordelingen virker på mange måter også mest praktisk i tilfellene der det søkes erstatning for tapte fiskeinntekter, da det er fiskeren selv som sitter på flere sentrale bevis.

I overnevnte sak (sak nr. 15/19, Båt E) konkluderte erstatningsnemnda med at søkeren i «tilstrekkelig grad hadde sannsynliggjort» at det forelå en faktisk beslagleggelse av fiskefeltet. Fartøyet hadde imidlertid ikke sannsynliggjort at det hadde lidt et økonomisk tap som anført.

I sakene brukes ulike former for bevis. Fiskefartøyenes posisjon til havs registreres gjennom såkalt AIS-sporing. AIS-nettet er et system som sender et fartøys posisjon, fart, kurs mm. ut på en åpen kanal som kan ses av bl.a. andre fartøy utstyrt med AIS-system.¹⁵⁷ AIS-sporing bidrar dermed til økt sikkerhet til sjøs. AIS-sporing kan i tillegg til dette også brukes f.eks. i etterkant av ulykker for å rekonstruere trafikkbildet, eller til å kontrollere et fartøys bruk av kysten.¹⁵⁸ Elektronisk fangstrapportering, fiskerisporing og AIS-sporing av Båt E

¹⁵⁷ <https://fangstr.no/2021/01/05/forskjellen-mellom-ais-og-vms/> hentet 09.05.23

¹⁵⁸ <https://www.kystverket.no/navigasjonstjenester/ais/tilgang-pa-ais-data/> hentet 09.05.23.

sammenholdt med sporingsopplysninger og skuddata fra seismikkfartøyet utgjorde begrunnelsen for at det forelå en faktisk beslagleggelse i det tilfellet.

Også i sakene nr. 16/19, Båt C og nr. 02/20, Båt B fant erstatningsnemnda at søker hadde sannsynliggjort at det forelå en faktisk beslagleggelse av fiskefeltet i omsøkt tidsrom. I begge tilfeller var seismiske undersøkelser årsaken til beslagleggelsen. I sak nr. 16/19, Båt C bruker nemnda Båt C sin AIS-data og holder dette opp mot seismikklinjene til seismikkfartøyet. Sporingsdataene viste at Båt C sine turer fant sted innenfor en avstand på 20 nautiske mil, dvs. innenfor skremmeavstanden som er lagt til grunn etter anbefaling fra HI. Samme fremgangsmåte følges i sak nr. 02/20, Båt B, dvs. fartøyets AIS-sporing sammenholdes med skuddata fra seismikkfartøyet.

Sak nr. 03/22, Båt I gjaldt i motsetning til de andre sakene beslagleggelse som følge av at det ble lagt strømkabler ut til Johan Sverdrup-plattformen. Erstatningsnemnda konkluderte med at søker hadde sannsynliggjort at fiskefeltet var beslaglagt. Erstatningsnemnda konkluderte som vist over i punkt 4.3.3 på grunnlag av informasjon fra Havforskningsinstituttet, hvor HI anbefalte at alle former for fiskeri skulle stoppes i perioden det fysiske arbeidet med å legge kabel pågikk for å unngå konflikter. I prosessen der kablet legges og gjøres ferdig etableres en aktsomhetssone. Det var uklart om opphevelsen av denne ble kommunisert godt nok til fiskerne, og nemnda lar tvilen komme fiskeren til gode hva gjelder spørsmålet om beslagleggelse i omsøkt periode. Samme metode følges i andre tilfeller der det skulle legges elektrisk kabel som påvirket fiske, se f.eks. sak nr. 01/22, Båt H.

Sak nr. 04/22, Båt J gjaldt et erstatningskrav som følge av fangsttap forårsaket av seismisk aktivitet. I likhet med tilfellene over, utgjorde sporingsdata av fartøyet vurdert mot sporingsdata til seismikkfartøyet utgangspunktet for vurderingen. Da saken først kom inn til behandling, var det noe tvil knyttet til om Båt J hadde fisket innenfor den skremmeeffekten som er lagt til grunn (20 nautiske mil) ved seismisk aktivitet. Nærmere undersøkelser viste at linjene med seismikk som kanskje hadde påvirket Båt Js fiske ikke var aktive. Båt J hadde altså fisket utenfor grensene for skremmeeffekt, og det var dermed ikke årsakssammenheng mellom fartøyets fangsttap og de seismiske undersøkelsene.

5 Utmåling av økonomisk tap

5.1 Innledning

Et av de mest sentrale prinsippene i erstatningsretten generelt er at skadelidte skal kompenseres slik at vedkommende stilles som forut for skaden.¹⁵⁹ Dette omtales gjerne som reparasjonshensynet. Prinsippet om full erstatning har i forlengelsen av kompensasjonstanken festet seg som et anerkjent prinsipp i norsk erstatningsrett. Det finnes imidlertid flere grunnlag som kan begrense erstatningens økonomiske størrelse, og gjennom det også fravike det som ville fulgt av en fullstendig erstatningsutbetaling. I noen saker er det derfor misvisende å snakke om full erstatning, og som påpekt av Frøseth fremstår prinsippet om full erstatning på mange måter som «[...] utpreget idealtypisk».¹⁶⁰ Eksempler på forhold som kan begrense erstatningsutbetalingen er reglene om adekvans og skadelidtes egen medvirkning til skaden.

Praksis fra Erstatningsnemnd I i relasjon til petrl. § 8-2 viser at fiskerens plikt til å begrense sitt tap ofte utgjør grunnlag for å enten redusere, eller for ikke å tilkjenne erstatning i det hele tatt.¹⁶¹ Før jeg går nærmere inn på tapsbegrensningsplikten, vil jeg se på hvordan utmålingen av fiskerens tap faktisk foregår i Erstatningsnemnda. Deretter vil jeg redegjøre for det rettslige grunnlaget for tapsbegrensningsplikten generelt. Formålet med redegjørelsen er å undersøke tapsbegrensningspliktenes rekkevidde i seg selv, for så å undersøke hva plikten innebærer for fiskerne.

¹⁵⁹ Hagstrøm og Stenvik (2019) s. 541.

¹⁶⁰ Frøseth (2018) s. 4.

¹⁶¹ Jf. f.eks. Erstatningsnemndas vedtak i sak nr. 10/19, Båt F og i sak nr. 01/20, Båt A hvor nemnda konkluderte med at tapsbegrensningsplikten ikke var oppfylt.

5.2 Erstatningsutmåling i relasjon til petrl. § 8-2

Som sagt over under punkt 4.2.2, gjelder alminnelige erstatningsrettslige prinsipper fullt ut for petrl. § 8-2 og havenl. § 9-2. Dette er også uttrykkelig lagt til grunn i forarbeidene i relasjon til erstatningsutmålingen; de alminnelige erstatningsrettslige prinsipper kommer til anvendelse ved vurderingen «av om og i tilfelle i hvilken utstrekning erstatning skal ytes».¹⁶² Departementet antok at omstillingskostnader, tapt fangsttid og fangsttap kom til å bli de mest praktiske tapspostene.¹⁶³

Ved erstatningsutmåling generelt må skaden så godt det lar seg gjøre verdsettes i penger. Reglene for verdifastsettelsen varierer etter hva slags skade en har med å gjøre.¹⁶⁴ I tilfellene med erstatning for beslaglagte fiskefelt, beregnes det økonomiske tapet med basis i salgsverdien av den aktuelle fiskearten. Her skiller ansvarsgrunnlagene i petrl. § 8-2 og trolig havenl. § 9-2 seg noe fra tradisjonelle tingsskader. For tingsskade er gjenanskaffelsesverdien gjerne utgangspunktet ved totalskade.¹⁶⁵ Fiskerens egeninnsats og arbeidskraft er nødvendige faktorer ved fiskerivirksomhet, og dette må speiles i fastsettelsen av det økonomiske tapets størrelse. Ved en utmåling etter havenl. § 9-2, vil trolig de samme hensynene gjøre seg gjeldende på dette punkt og det er ikke grunn til å tro at akkurat denne delen av bestemmelsen i havenl. vil praktiseres annerledes.

Beregningen av det økonomiske tapet sto sentralt i sak nr. 15/19, Båt E. I denne saken konkluderte Erstatningsnemnda med at fiskeren ikke hadde sannsynliggjort sitt økonomiske tap. Erstatningssøkeren påklaget det opprinnelige vedtaket fra Erstatningsnemnda. I klagerunden ble det anført fra fiskerens side at nemnda hadde anvendt riktig metodikk i beregningen, men bygget på feil faktum ved den konkrete anvendelsen. At utmålingsmetoden i seg selv ikke var påklaget, og at fiskeren og Erstatningsnemnda var enige om utgangspunktet for utmålingen, gjør at denne delen av vedtaket fortsatt har generell interesse.

I Båt E-saken uttalte nemnda at erstatningsutmålingen skal finne «differansen mellom den fangst som er oppnådd og den fangst som *kunne* vært oppnådd når man tenker seismikken borte». At man skal sammenlikne situasjonen før og etter beslagleggelse, fremstår i seg selv lite kontroversielt, jf. det som er sagt over i punkt 5.1 om hensynet til reparasjon. I likhet med

¹⁶² Ot.prp.nr. 25 (1988 – 1989) s. 44

¹⁶³ Ibid. s. 44.

¹⁶⁴ Nygaard (2007) s. 77.

¹⁶⁵ Nygaard (2007) s. 80.

spørsmålet om årsakssammenheng, benytter Erstatningsnemnda det såkalte «sluttseddelregisteret» for å verifisere fiskerens egen beregning av det økonomiske tapet.¹⁶⁶

Båt E søkte om erstatning for tapt fangst som følge av at de måtte flytte fra to fiskeplasser (Ystehammeren og Skateneset) deler av fiskeperioden som varte fra 08.07.2019 og frem til 16.08.2019. Erstatningsnemnda sammenliknet Båt Es fangstsresultater fra de to periodene fartøyet måtte flytte på seg på grunn av den seismiske aktiviteten, med fartøyets fangstsresultater i like langt tidsrom samme år, men da i tiden før de seismiske undersøkelsene startet. Differansen mellom resultatene fra periodene før og etter seismikken startet, utgjorde grunnlaget for erstatningsutbetalingen.

I sak nr. 01/21, Båt G sammenliknet Erstatningsnemnda fartøyets fangstinntekter fra den omsøkte perioden med tilsvarende periode fra de to foregående årene. I sak nr. 01/21 legger nemnda til grunn at inntektsår kan tas ut av erstatningsberegningen i enkelte situasjoner. I sak nr. 01/21 er året 2019 tatt ut av erstatningsberegningen til Båt G, og Erstatningsnemnda sammenlikner i realiteten fangstresultatet i den omsøkte perioden med tilsvarende periode året før. Differansen mellom disse utgjorde det erstatningsbeløpet som ble utbetalt.

At året 2019 er uttatt, var til søkers gunst da dette beløpet var noe lavere enn for året 2020. Et interessant spørsmål er hva slags grunner som kan medføre at nemnda utelater ett eller flere år fra sammenlikningen. Et scenario som kan tenkes er at fiskeren har hatt båten inne til nødvendig reparasjon og derfor ikke har fått fisket i en gitt periode. Gode grunner taler for at et slikt nødvendig forhold kan utelates fra utmålingen. En fisker kan ikke unnlate å gjennomføre nødvendige reparasjonstiltak eller annet som innebærer stans i driften i tilfellet det vil være behov for å dokumentere fangst en gitt periode for å få erstatning i fremtiden. At Erstatningsnemnda kan se bort fra slik naturlig stans i driften fremstår derfor hensiktsmessig. Hadde det vært motsatt – altså til ugunst for søkeren, ville det blitt noe annet, og kravene til nemndas begrunnelse ville vært skjerpet.

I sak nr. 01/22, Båt H foretok Erstatningsnemnda en utmåling av beløpet ved å sammenlikne Båt Hs fangstinntekt i omsøkt periode med gjennomsnittet av fangstinntekten i tilsvarende periode i de tre foregående år.

¹⁶⁶ Se om sluttseddelregisteret over i punkt 4.4.

I sak nr. 03/20, Båt D og sak nr. 16/19, Båt C foretar Erstatningsnemnda en utmåling basert på fartøyenes fangst vurdert opp mot fartøyenes maksimalkvote. Båt D fisket etter nordsjøsild og Båt C etter blåkveite. I Båt C-saken påpeker Erstatningsnemnda uttrykkelig at denne saken har liten overføringsverdi til andre saker, men det er ikke nærmere begrunnet. Jeg forstår det som at vedtaket ikke gir uttrykk for en generell praksis, og derfor er uten relevans for denne drøftelsen hvor jeg prøver å se om det er et mønster i praktiseringen.

En gjennomgang av de utvalgte sakene viser at Erstatningsnemnda i de fleste tilfellene foretar en sammenlikning mellom den omsøkte perioden og én foregående periode, og ikke tre perioder som f.eks. ble gjort i sak nr. 01/22, Båt H. Erstatningsnemndas utmålingspraksis fremstår dermed ikke konsistent.

En formulering som går igjen i Erstatningsnemndas vedtak er at Nemnda har «foretatt en skjønsmessig utmåling av erstatningsbeløpet [...]».¹⁶⁷ Dette forstår jeg som at Erstatningsnemnda selv oppfatter seg som relativt fri i relasjon til praktiseringen av denne delen av bestemmelsen. Selv om sakene har overordnede like trekk, er det ofte små nyanser mellom sakene. I tillegg kan det være unøyaktigheter eller mangler ved de offisielle dataene som gjør at de ikke kan vektlegges. At Erstatningsnemnda er fleksible i relasjon til den konkrete utmålingen, fremstår derfor nødvendig.

Det er ikke samme årsak til beslagleggelse i alle de utvalgte sakene. For Båt H og Båt G var fiskefeltet beslaglagt som følge av legging av elektriske kabler til petroleumsinstallasjon, mens fiskefeltet i Båt E-saken, Båt D-saken og Båt C-saken var utilgjengelige på grunn av seismisk aktivitet. I alle tilfellene var fiskefeltene helt beslaglagt, og årsaken til beslagleggelsen er ikke noe Nemnda drøfter i relasjon til den konkrete utmålingen.

Vedtakene fra Erstatningsnemnda er relativt korte, og derfor kommer ikke alle nyansene i Erstatningsnemndas vurderinger frem. Det gjør det utfordrende å sammenlikne vedtakene for å trekke ut generelle retningslinjer på dette punktet. I tillegg baserer denne analysen seg på praksis fra 2020 til 2022, og det er mulig dette ikke er tilstrekkelig med hensyn til tid for å analysere mønsteret. Svært få av sakene klages inn til Felles Klagenemnda.¹⁶⁸ Utmåling har

¹⁶⁷ Sak nr. 01/22, Båt H og sak nr. 15/19, Båt E.

¹⁶⁸ Det har vært to samlinger i Fellesklagenemnd i perioden 2020-2022, jf. oversikt over protokoll fra Erstatningsnemndene: <https://www.fiskeridir.no/Yrkesfiske/Tema/Erstatningsnemndene> hentet 09.05.23.

ikke vært årsak til klage i perioden. Det indikerer at utmåling ikke volder utfordringer i praksis.

5.2.1 Tapsbegrensningsplikt som grunnlag for reduksjon i erstatningssummens størrelse

Fiskerens plikt til å begrense sitt økonomiske tap kan ikke utledes direkte fra petrl. § 8-2, men forarbeidene til bestemmelsen understreker som tidligere sagt at «de alminnelige reglene [...] til å begrense det økonomiske tapet kommer til anvendelse».¹⁶⁹ Som eksempler nevnes at fiskeren kan bli nødt til å oppsøke andre fiskeområder, i tillegg til at det må tas «hensyn til andre forhold som påvirker fangstutbyttet».¹⁷⁰ Forarbeidene foreskriver en plikt for fiskeren til å foreta aktive handlinger med mål om å begrense sitt totale økonomiske tap, men akkurat hvor aktivt fiskeren må tilpasse seg annen aktivitet er ikke klart. Erstatningsnemndas praksis blir sentral for å fastlegge det reelle innholdet iplikten.

I NOU 1986: 6 antar utvalgets flertall i en drøftelse av fiskeres tålegrense ved beslagleggelse at «beslagleggelse av et større omfang må tåles såfremt fiske i det gjenværende området fremdeles kan foregå på et rimelig nivå og uten betydelige merkostnader eller tidsulempe».¹⁷¹ At noe må være «betydelig» gir uttrykk for en terskel, som i disse tilfellene må fastlegges i sammenheng med at fiske fortsatt skal kunne foregå på et «rimelig nivå» i samme område også etter beslagleggelsen. En naturlig forståelse av dette er at hva som vil utgjøre «betydelige merkostnader eller tidsulempe» vil være mindre strengt for en fisker som blir fullstendig fortrent fra sitt opprinnelige fiskeområde, enn for en som fortsatt har gode muligheter i området etter beslagleggelsen. Det er uklart om «merkostnader» og «tidsulempe» skal vurderes samlet, eller om de hver for seg må være «betydelige». I tillegg kan antakelig enkelte sider ved økt tidsbruk omregnes i merkostnader, mens andre ikke.

I forarbeidene til petroleumsløven, uttaler departementet bl.a. at «[d]e fiskerne som blir fortrent fra sine områder, vil derimot [sammenlikner med jordbrukere som må avstå områder] i stor utstrekning ha anledning til å hente fisken på områder der det ikke foregår petroleumsvirksomhet»¹⁷². Et sentralt argument for den omfattende plikten til å forsøke å

¹⁶⁹ Ot.prp. nr. 25 (1988 – 1989) s. 23

¹⁷⁰ Ot.prp. nr. 25 (1988 – 1989) s. 23.

¹⁷¹ NOU 1986: 6 s. 95.

¹⁷² Ot.prp.nr. 25 (1988 – 1989) s. 15

fiske andre steder synes å være at man har vurdert fiskernes mulighet for alternativer som gode.

Et tilfelle der Erstatningsnemnda vurderte tapsbegrensningsplikten som klart oppfylt er sak 02/20, Båt B. Her la fiskeren som følge av seismisk aktivitet og et påfølgende «begredelig» fangstsresultat om til autolinedrift for å fiske etter andre fiskeslag enn det han opprinnelig fisket etter. Tilpasningen til å fiske etter andre fiskearter kvalifiserte for å fylle kravet til tapsbegrensning. Et tilfelle som var mer tvilsomt er sak 05/20, Båt L. Ved klagenemndsbehandlingen var spørsmålet om klageren skulle få dekket en større del av sitt økonomiske tap enn det som ble tilkjent ved behandlingen i Erstatningsnemnd I. Klagenemnda delte seg i 4-1, der flertallet mente fiskeren måtte utvist ytterligere aktivitet for at tapsbegrensningsplikten skulle vært oppfylt. Mer om dette under i punkt 5.2.2.

At det eksisterer en tapsbegrensningsplikt generelt i erstatningsretten, er lagt til grunn av både Høyesterett og sentrale teoretikere innen erstatningsretten.¹⁷³ Det nærmere hjemmelsgrunnlaget for den generelle tapsbegrensningsplikten har imidlertid blitt diskutert i juridisk teori. Uenigheten rundt til tapsbegrensningspliktens hjemmelsgrunnlag knytter seg i hovedsak til om plikten til å begrense sitt økonomiske tap etter skaden kan forankres i Lov 13. juni 1969 nr. 26 om skadeserstatning, (skadeserstatningsloven eller skl.) § 5-1 nr. 2 eller om plikten må forankres i ulovfestet rett.¹⁷⁴

Skl. § 5-1 nr. 1 gir adgang til å sette ned eller frata noen erstatning når skadelidte eller den erstatningssøkende har «medvirket til skaden ved egen skyld» når dette på nærmere vilkår, herunder atferdens «betydning for at skaden skjedde», fremstår «rimelig». Isolert virker § 5-1 nr. 1 språklig sett å rette seg mot handlinger som er foretatt i forkant som har medvirket til den.

Etter skl. § 5-1 nr. 2 regnes det «også» som medvirkning bl.a. når erstatningssøkeren ikke har begrenset skaden «etter evne». Rent språklig gir vilkåret «etter evne» inntrykk av at skadelidte må fatte de tiltak den kan etter de forutsetningene vedkommende har for å unngå at skadens omfang blir større enn nødvendig. At den direkte skadelidte etter skade skal

¹⁷³ I Rt. 2015 s. 989 avsn. 32-33 legges prinsippet om skadelidtes tapsbegrensningsplikt til grunn. Dette gjøres også i Nygaard (2007) s. 73, Lødrup (2009) s. 416 og Kjelland (2019) s. 402.

¹⁷⁴ Skjefstad (2019) s. 230.

«begrense skaden», retter seg etter en naturlig forståelse mot virkningene av skaden. Ordlyden i § 5-1 avklarer ikke dermed ikke diskusjonen om pliktens hjemmelsgrunnlag.

Det rettslige grunnlaget for tapsbegrensningsplikten kom opp for Høyesterett i Rt. 2015 s. 989. Saken gjaldt behandling av et erstatningskrav etter grovt ran der fornærmede ble frastjålet gull- og sølvgjensstander til en betydelig sum. Fornærmede ønsket utbetaling i penger og ikke gjenanskaffelse av gjenstandene. Forsikringsselskapet fornærmede var forsikret hos reduserte erstatningsutbetalingen tilsvarende en rabatt vedkommende ville fått ved gjenanskaffelse av liknende gjenstander fra en gullsmedforretning forsikringsselskapet hadde en rabattavtale med.

Det sentrale spørsmålet for Høyesterett var om fornærmede kunne kreve differansen mellom full takstverdi og det forsikringsselskapet utbetalte erstattet av en av ransmennene.

Høyesterett skriver at dette i så fall må begrunnes i «prinsippet om skadelidtes tapsbegrensningsplikt».¹⁷⁵ Videre vises til at hjemmelsgrunnlaget for tapsbegrensningsplikten er omdiskutert i juridisk teori. Høyesterett lander for egen del ned på at det «nok mest [blir] en smakssak» om man vil forankre plikten i skadeerstatningsloven § 5-1 nr. 2 eller i ulovfestet rett».¹⁷⁶ Høyesterett ga erstatningssøkeren medhold i sitt krav.

Høyesterett viser til Hagstrøm og Stenviks bok «Erstatningsrett» s. 374 – 375 når de skriver at det nok er en «smakssak» hvor man forankrer tapsbegrensningsplikten. Utover å vise til at det er en diskusjon i juridisk teori knyttet til hvorvidt skl. § 5-1 nr. 2 hjemler også handlinger etter skaden har skjedd eller ikke, kommenteres ikke innholdet i diskusjonen.¹⁷⁷ Det kan derfor stilles spørsmål ved i hvilken grad avgjørelsen egentlig bidrar til å klargjøre utgangspunktet for tapsbegrensningsplikten. Samtidig er nok konklusjonen på dette av mer teoretisk interesse, for som Høyesterett skriver i dommen, blir «spørsmålet uansett om skadelidte har unnlatt å gjøre det som med rimelighet kan forventes for å begrense tapet».¹⁷⁸ Skadelidte vil uansett ha en plikt til å begrense virkningene av skaden så langt det lar seg gjøre. I det videre skal jeg se på hvordan Erstatningsnemnd i og Klagenemnda har praktisert tapsbegrensningsplikten, for å se hva som i praksis er forventet av fiskere som rammes av beslaglagte fiskefelt.

¹⁷⁵ Avsnitt 32.

¹⁷⁶ Avsnitt 33.

¹⁷⁷ I.c.

¹⁷⁸ I.c.

5.2.2 Nærmere om fiskerens plikt til å begrense eget økonomisk tap etter petrl. 8-2 og havenl. § 9-2

Både Erstatningsnemnd I og Klagenemnda legger i sin praksis til petrl. § 8-2 til grunn at tapsbegrensningsplikten er et alminnelig erstatningsrettslig prinsipp slik det står i forarbeidene. Utover dette klarlegges ikke pliktens innhold ved bruk av andre rettskilder.

Ved Klagenemndas behandling av sak 05/19, Båt L, tok Klagenemnda som vist til overstilling til om klageren skulle få dekket en større andel tapet enn det som ble tilkjent ved Erstatningsnemndas behandling. Klagenemnda delte seg i to (4-1) på dette spørsmålet. Mindretallet la avgjørende vekt på at erstatningssøkeren i det konkrete tilfellet hadde vært med et annet fartøy (Lindisfarne) i starten av omsøkt periode, og at de sammen gjennomførte to forsøk på å fiske i området fra denne båten. Begge forsøkene ga dårlig fangst. Etter mindretallets syn viste de dårlige resultatene at det verken var «lønnsomt eller hensiktsmessig med ytterligere aktivitet for å oppfylle tapsbegrensningsplikten».

Flertallet la på sin side til grunn at samarbeidet mellom de to fiskerne ikke var tilstrekkelig, og uttalte at den enkelte «fisker må bruke noe tid og ressurser på å oppfylle sin tapsbegrensningsplikt». Etter flertallets syn, skulle erstatningssøkeren satt ut fiskegarn én gang til før fiskeperioden var over for å overholde plikten. Fiskeren satt ut eget garn én gang i den omsøkte erstatningsperioden fra 05.08 til 17.08.

Dissensen viser at tapsbegrensningsplikten er individuell, og tyder på at det ikke er tilstrekkelig at flere fiskere går sammen i en båt og utfører forsøk med sikte på å undersøke området. Det kan tenkes at det vil være vanskelig for Erstatnings- og Klagenemnda å ettergå slike opplysninger i ettertid, og at det av hensyn til bevissituasjonen er nødvendig å vurdere plikten med utgangspunkt i hva hvert enkelt fartøy har gjort.

I sak nr. 01/20, Båt A var tapsbegrensningsplikten avgjørende for at søkeren ikke fikk medhold i sitt erstatningskrav ved Klagenemndas behandling av saken. Deler av saken er spesiell fordi misforståelser mellom fiskeren og fiskerens advokat førte til tvil knyttet til sammenhengen mellom opplysningene fremsatt i opprinnelig søknad og anførselene i klagen. Klagenemnda har likevel noen bemerkninger til tapsbegrensningsplikten.

Klagenemnda la til grunn at oppfylt tapsbegrensningsplikt i det konkrete tilfellet forutsatte at klager kunne «[...] sannsynliggjøre at han har *forsøkt* å fiske blåkveite» (min utheving). At

fiskeren må ha «forsøkt», er naturlig å forstå som et krav om en fysisk handling. Fiske av blåkveite reguleres ved såkalte perioder, som vil si at et fartøy på nærmere vilkår kan drive fiske etter den bestemte arten innenfor et angitt tidsrom. Erstatningsnemnda fant det bevist at fartøyet ikke hadde deltatt i andre periode av blåkveitefisket det aktuelle året. På grunn av dette var heller ikke tapsbegrensningsplikten oppfylt.

Båt A hadde satt breiflabbgarn før andre periode av fisket og hadde planer om å fiske blåkveite ved siden av breiflabbfisket. Blåkveitegarnet ble imidlertid aldri satt ut, og grunnen til dette var ifølge klagers advokat at fiskeren fikk opplyst fra fiskere som hadde forsøkt at det var «negativt og ulønnsomt» å drive blåkveitefiske. Erstatningssøkeren fikk ikke gjennomslag for dette. Nemndas praktisering av tapsbegrensningsplikten i saken følger dermed samme argumentasjonsline som Klagenemndas flertall i Båt L.

Nemndas praktisering av tapsbegrensningsplikten i Båt A etterlater inntrykk av at hver enkelt fisker aktivt må forsøke å fiske etter nærmere bestemte arter, uansett hvor lite hensiktsmessig fiskeren måtte mene dette er på forhånd. At fiskeren kan dokumentere egen aktivitet på fiskefeltet fremstår som et nokså absolutt krav hvis man sammenlikner med Klagenemndas praktisering av plikten i Båt L-saken.

Fartøyet Båt D fikk i sak nr. 03/20 fullt medhold av Erstatningsnemnd I for sitt krav om erstatning. Selv om det ble gitt medhold i saken, uttaler nemnda at den «vurderer å legge om egen praksis knyttet til søkers tapsbegrensningsplikt». Vurderingene nemnda foretar knyttet til tapsbegrensningsplikten fremstår sånn sett lite bundet av retningslinjer. Bakgrunnen for å endre praksis i fremtiden, var at fartøyet i denne konkrete saken var forholdsvis stort og at Båt D fisket etter nordsjøsild som er en pelagisk fisk. Pelagiske fiskearter kjennetegnes ved at de hovedsakelig lever i åpne vannmasser.¹⁷⁹ På grunn av dette og fartøyets størrelse kunne nordsjøsilden etter Erstatningsnemndas syn fiskes i et «vesentlig større område i Nordsjøen enn det som i dette tilfellet berøres av seismisk aktivitet». Hvordan Båt D fisket i det konkrete tilfellet er ikke oppe i vedtaket, men det fremgår at de hadde innrettet seg etter den seismiske aktiviteten ved å starte fisket tidlig og avslutte sent.

Som tidligere nevnt fant Erstatningsnemnda i vedtak nr. 02/20, Båt B at tapsbegrensningsplikten var oppfylt fordi fartøyet hadde lagt om til alternativ drift. I

¹⁷⁹ <https://www.hi.no/hi/forskning/forskningsgrupper/pelagisk-fisk> hentet 09.05.23.

Klagenemndas vurdering av sak nr. 10/19, Båt F, delte Nemnda seg i 4-1. Mindretallet la avgjørende vekt på at fartøyet ikke hadde noen reelle muligheter til å begrense sitt økonomiske tap. Flertallet la i likhet med tidligere praksis til grunn at den enkelte «fisker faktisk må gå ut på feltet og aktivt forsøke å begrense sitt økonomiske tap». Jeg leser dette som at flertallet legger til grunn at om man faktisk hadde muligheter til å legge om driften ikke er av betydning når fartøyet uansett ikke har forsøkt å fiske. Om fartøyet har mulighet til å legge om fisket, er dette noe som kan telle positivt i relasjon til om fiskeren har gjort nok for å begrense sitt økonomiske tap, men det er ikke et krav for å få erstatning slik jeg tolker praksisen som foreligger.

Erstatnings- og Klagenemndas praktisering av tapsbegrensningsplikten er konsistent og forutsigbar. Det synes klart at det er utviklet en praksis der det ikke er tilstrekkelig for å oppfylle tapsbegrensningsplikten at fiskeren spekulerer i hvilken fangst det er mulig å oppnå i et område. Det er krav til at man faktisk forsøker å utøve fisket.

Hvorvidt tapsbegrensningsplikten vil praktiseres like absolutt for erstatningskrav etter havenl. som ved petrol. er ikke sikkert, og det er mulig praksis må justeres noe på grunn av de fysiske forskjellene mellom en petroleumsinnretning og en havvindpark. Kanskje vil havvindparkene med sikkerhetssoner i seg selv skape større utfordringer for fiskeriene enn forbigående aktivitet som seismikk og kabling. En eventuell mulighet til å drive enkelte former for fiske inne i parkene, være av betydning for fiskerens omstillingsplikt i et slikt scenario. Kunnskap om dette foreligger som nevnt ikke per i dag.¹⁸⁰

¹⁸⁰ <https://www.fiskeribladet.no/fiskeri/forste-turbinene-er-pa-plass-ved-tampen-forskerne-skal-se-om-fiskeri-kan-sameksistere-med-havvindindustrien-/2-1-1400546> hentet 09.05.23.

6 Sikrer havenergiloven fiskere et tilstrekkelig vern i møte med havvind?

Etter denne analysen av havenergilovas ivaretagelse av fiskeri med særlig fokus på erstatningsvernet i § 9-2, er det grunn til å stille spørsmål om fiskerne er sikret et tilstrekkelig vern i møte med havvind, der en havvindpark helt eller delvis beslaglegger et fiskefelt.

Tidlig dialog mellom fiskerinæringen og staten, og senere konsesjonshaver i planleggingsfasen av havvindanlegg, skal etter intensjonen virke konfliktdependende og bidra til sameksistens mellom næringene. På dette stadiet fremstår vernet av fiskeriinteressen som godt ivaretatt. Her er det imidlertid et sentralt poeng at det ikke enda er utarbeidet en prosjektspesifikk konsekvensutredning etter havenergilova. I hvilken grad fiskeriinteressen reelt vil sikres et vern på dette stadiet for design av et konkret havvindprosjekt, er derfor noe uklart.

Et inntrykk etter gjennomgangen av Erstatningsnemndas og Klagenemndas vedtak er at fiskerne under driften av parken på mange måter er overlatt til seg selv og står på egne ben. Dette er særlig synlig i prosessen med å vurdere handlingsalternativ for å oppfylle tapsbegrensningsplikten, og evt. fremme erstatningskrav.

For å sikre fiskerne et tilstrekkelig vern også i denne fasen, kunne man tenkt seg løsninger som inviterer til dialog mellom fiskerinæringen og havvindnæringen. En mulighet kan være at fiskerne får legge frem sine konkrete problemstillinger over for en gruppe bestående av f.eks. en representant fra Fiskeridirektoratet og havvindoperatøren. Det sentrale er å få innspill fra aktørene. Mange av de samme representasjonshensynene som drøftet over i punkt 3.1 under sammensetningen av Erstatningsnemnden og Klagenemnden gjør seg gjeldende.

Slik situasjonen er i dag, vil en måtte gå ut på fiskefeltet en ekstra gang og gjennomføre ytterligere forsøk på å fiske for å forsikre seg om at tapsbegrensningsplikten er oppfylt. Dette koster fiskerne både tid og penger. En arena hvor aktørene kan møtes, og Erstatningsnemnda kan avgi en rådgivende uttalelse som binder i etterkant, kan bidra til å avverge misforståelser på et tidlig stadium, og dermed virke konflikt- og prosessbesparende.

Litteraturliste

Lover

1969	Lov 13. juni 1969 nr. 26 om skadeserstatning (skadeserstatningsloven).
1996	Lov 29. november 1996 nr. 72 om petroleumsvirksomhet (petroleumsloven).
2010	Lov 4. juni 2010 nr. 21 om fornybar energiproduksjon til havs (havenergilova).

Forskrifter

2008	FOR-2008-12-12-1357, Forskrift til lov 29. november 1996 nr. 72 om petroleumsvirksomhet kapittel 8 om erstatning til fiskere.
2020	FOR-2020-06-12-1192, Forskrift til havenergilova (havenergilovforskrifta).

Lovforarbeider og andre stortingsdokumenter

NOU 1986: 6	NOU 1986: 6, Erstatning til fiskerne for ulemper ved petroleumsvirksomheten.
Ot.prp. nr. 25 (1988 – 1989)	Ot.prp. nr. 25 (1988 – 1989), Om lov om endring i lov 22.mars 1985 nr. 11 om petroleumsvirksomhet (tilføyelse av regler om erstatning til fiskere).
Ot.prp. nr. 43 (1995 – 1996)	Ot.prp. nr. 43 (1995 – 1996), Om lov om petroleumsvirksomhet.
Ot.prp. nr. 107 (2008 – 2009)	Ot.prp. nr. 107 (2008 – 2009), Om lov om fornybar energiproduksjon til havs (havenergilova).
NOU 2001: 32 A	Rett på sak – lov om tvisteløsning (tvisteloven).
St. meld. 36 (2020 – 2021)	Energi til arbeid – langsiktig verdiskapning fra norske energiressurser.

Forvaltningspraksis

NVE (2010)	NVE, «Havvind, forslag til utredningsområder». 2010. https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/oed/rapporter/havvind_ver02.pdf?id=2181946
Equinor, «Hywind Tampen», PUD del II (2019)	Equinor, «Hywind Tampen», PUD del II – Konsekvensutredning. 2019. https://cdn.equinor.com/files/h61q9gi9/global/59db109a1ab7991e6b7546ef9b161dcfa74ec514.pdf?hywind-tampen-pud-del-II-konsekvensutredning-mars-2019-equinor.pdf
Fiskeri- og kystdepartementet og Olje- og energidepartementet (2013)	Fiskeri- og kystdepartementet og Olje- og energidepartementet, «Veileder. Gjennomføring av seismiske undersøkelser på norsk kontinentalsokkel». 2013. https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/fkd/brosjyrer20og20veiledninger/veileder_seismiske_undersokelser.pdf
Kgl.res. 12. juni 2020	Olje- og energidepartementet, «Opning av områda Utsira Nord og Sørilige Nordsjø II for konsesjonshandsaming av søknader om fornybar energiproduksjon etter havenergilova», nr. 20/88, 12. juni 2020.
Olje- og energidepartementet (2022a)	Olje- og energidepartementet, «Høringsnotat om tildeling av fase én av Sørilige Nordsjø II». 2022. https://www.regjeringen.no/contentassets/c28fb5b140f94abba054a418464927ec/horingsnotat-sorlige-nordsjo-ii.pdf
Olje- og energidepartementet (2022b)	Olje- og energidepartementet, «Høringsnotat om tildeling av områdene i Utsira Nord». 2022. https://www.regjeringen.no/contentassets/ac1a02a0c0334e41b5e2be8a825b832a/horingsnotat-om-tidelingskriterier-for-utsira-nord.pdf
Olje- og energidepartementet (2022c)	Olje- og energidepartementet, «Veileder for arealtildeling, konsesjonsprosess og søknader for vindkraft til havs», 2022. https://www.regjeringen.no/contentassets/5a7268e3397b4f4ea6eb4fa84897808e/veileder-for-arealtildeling-konsesjonsprosess-og-soknader-for-vindkraft-til-havs-11244319.pdf
Statnett (2022)	Statnett, «Fagrappport om havvind i Sørilige Nordsjø II». 2022. https://www.statnett.no/globalassets/for-aktorer-i-kraftsystemet/planer-og-analyser/havvind/fagrappport-om-havvind-i-sorlige-nordsjo-ii.pdf
Olje- og energidepartementet (2023a)	Olje- og energidepartementet, «Beskrivelse av prekvalifiseringskriterier for første fase av Sørilige Nordsjø II» (vedlegg 4). 2023. https://www.regjeringen.no/contentassets/bd4d260de2c242beb6614

[94550b8d7a3/vedlegg-4-beskrivelse-av-prekvalifiseringskriterier-for-forste-fase-av-sorlige-nordsjo-ii.pdf](https://www.regjeringen.no/contentassets/94b9f178d05849a1a5852ce129693f27/vedlegg-4-beskrivelse-av-prekvalifiseringskriterier-for-forste-fase-av-sorlige-nordsjo-ii.pdf)

Olje- og energidepartementet (2023b)

Olje- og energidepartementet, «Beskrivelse av kvalitative kriterier for Utsira Nord» (vedlegg 4). 2023.
<https://www.regjeringen.no/contentassets/94b9f178d05849a1a5852ce129693f27/vedlegg-4-beskrivelse-av-kvalitative-kriterier-for-utsira-nord.pdf>

Nemndspraksis fra Fiskeridirektoratet, Erstatningsnemnd I

Quo Vadis-vedtaket av 15.12.1999	Fiskeridirektoratet, Erstatningsnemnda for behandling av krav om erstatning for tapte fiskefelt, søknad om erstatning fra «Quo Vadis» (saksnr. mangler), behandlet i nemndsmøte 15. desember 1999.
Sak nr. 01/20, Båt A	Fiskeridirektoratet, Erstatningsnemnd I, sak 01/20, Båt A, behandlet i nemndsmøte 20. februar 2020.
Sak nr. 02/20, Båt B	Fiskeridirektoratet, Erstatningsnemnd I, sak 02/20, Båt B, behandlet i nemndsmøte 20. februar 2020.
Sak nr. 16/19, Båt C	Fiskeridirektoratet, Erstatningsnemnd I, sak 16/19, Båt C, behandlet i nemndsmøte 20. februar 2020.
Sak nr. 03/20, Båt D	Fiskeridirektoratet, Erstatningsnemnd I, sak 03/20, Båt D, behandlet i nemndsmøte 20. februar 2020.
Sak nr. 15/19, Båt E	Fiskeridirektoratet, Erstatningsnemnd I, sak 15/19, Båt E, behandlet i nemndsmøte 27. mars 2020.
Sak nr. 01/20, Båt A	Fiskeridirektoratet, Erstatningsnemnd I, behandling av klage i sak 01/20, Båt A, behandlet i nemndsmøte 27. august 2020.

- Sak nr. 10/19, Båt F Fiskeridirektoratet, Erstatningsnemnd I, behandling av klage i sak 10/19, Båt F, behandlet i nemndsmøte 27. august 2020.
- Sak nr. 01/21, Båt G Fiskeridirektoratet, Erstatningsnemnd I, sak 01/21, Båt G, behandlet i nemndsmøte 29. oktober 2021.
- Sak nr. 01/22, Båt H Fiskeridirektoratet, Erstatningsnemnd I, sak 01/22, Båt H, behandlet i nemndsmøte 29. april 2022.
- Sak nr. 03/22, Båt I Fiskeridirektoratet, Erstatningsnemnd I, sak 03/22, Båt I, behandlet i nemndsmøte 19. september 2022.
- Sak nr. 04/22, Båt J Fiskeridirektoratet, Erstatningsnemnd I, sak 04/22, Båt J, behandlet i nemndsmøte 2. desember 2022.
- Sak nr. 02/22, Båt K Fiskeridirektoratet, Erstatningsnemnd I, sak 02/22, Båt K, behandlet i nemndsmøte 2. desember 2022.

Nemndspraksis fra Fiskeridirektoratet, Felles Klagenemnd

- Sak nr. 05/19, Båt L (Felles klagenemnd) Fiskeridirektoratet, Felles klagenemnd, sak 05/19, Båt L, behandlet i møte 7. desember 2020.
- Sak nr. 10/19, Båt F (Felles klagenemnd) Fiskeridirektoratet, Felles Klagenemnd, sak 10/19, Båt F, behandlet i møte 7. desember 2020.
- Sak nr. 01/20, Båt A (Felles Klagenemnd) Fiskeridirektoratet, Felles Klagenemnd, sak 01/20, Båt A, behandlet i møte 7. desember 2020.
- Sak nr. 15/19, Båt E Fiskeridirektoratet, Felles Klagenemnd, sak 15/19, Båt E, behandlet i møte 13. september 2021.

Korrespondanse mellom etater

HI's brev om seismikk fra 1999	Brev fra Fiskeridirektoratet til Havforskningsinstituttet, «Seismisk aktivitet – skremmeeffekt på tobis», 9. februar 1999.
HI's brev av 05.10.1999	Brev fra Havforskningsinstituttet til Fiskeridirektoratet, «Seismisk aktivitet – skremmeeffekt på tobis», 05. oktober 1999.
Brev fra OLF til Fiskeridirektoratet av 20.09.2000.	Brev fra Oljeindustriens Landsforening til Fiskeridirektoratet, «Erstatning for beslagleggelse av fiskefelt – seismisk aktivitet», 20. september 2000.
Brev fra HI om skremmeavstand til fisk	Brev fra Havforskningsinstituttet til Fiskeridirektoratet, «Fisk og seismikk – forsvarlig avstand i relasjon til skremmeeffekt», 23. januar 2008.

Litteratur og artikler

Alvik (2023)	Alvik, Ivar, «Karnov lovkommentar til petroleumsloven.» i Lovdata Pro (2023), hentet 27.04.2023.
Backer (2020)	Backer, Inge Lorange, <i>Norsk sivilprosess</i> , 2. utg., Universitetsforlaget, 2020.
Eckhoff (2001)	Eckhoff, Torstein, <i>Rettskildelære</i> , 5. utg., ved Jan E. Helgesen, Universitetsforlaget, 2001.
Eckhoff og Smith (2022)	Eckhoff, Torstein og Smith, Eivind, <i>Forvaltningsrett</i> , 12. utgave, Universitetsforlaget, 2022.
Fiskeridirektoratet (2010)	Fiskeridirektoratet v/ Lilleng, David og Gjermund Langedal og Arvid Drivenes, «Redskapstyper og Utbredelsesområde», 2010.
Frøseth (2018)	Frøseth, Anne Marie, «Skadelidtes egenrisiko for avvik fra gjenoppretting av skade i erstatningsretten», <i>Tidsskrift for Rettsvitenskap</i> , årgang 131 (2018) nr. 1 s. 03 – 41.

- Frøseth og Strandberg (2023) Frøseth, Anne Marie og Strandberg, Magne, «Mot et skifte i EU-rettens forhold til nasjonal erstatningsrett?», *Tidsskrift for erstatningsrett, forsikringsrett og trygderett*, årgang 19 (2023) nr. 3 s. 131 – 135.
- Graver (2019) Graver, Hans Petter, *Alminnelig forvaltningsrett*, 5. utg., Universitetsforlaget, 2019.
- Hagstrøm og Stenvik (2019) Hagstrøm, Viggo og Stenvik, Are, *Erstatningsrett*, 2. utg., Universitetsforlaget, 2019.
- Hammer mfl. (2009) Hammer, Ulf mfl., *Petroleumsloven*, Universitetsforlaget, 2009.
- Kjelland (2019) Kjelland, Morten, *Erstatningsrett – en lærebok*, 2. utg., Universitetsforlaget, 2019.
- Lødrup (2009) Lødrup, Peter, *Lærebok i erstatningsrett*, 6. utg., med bistand av Morten Kjelland, Gyldendal, 2009.
- Menon Economics og SINTEF Ocean (2020) Menon Economics og SINTEF Ocean, «Sameksistens og bærekraft i det blå», Senter for hav og Arktis, 2020. https://www.havarktis.no/files/Sameksistens-og-b%C3%A6rekraft_Rapport-1-Status_ENDELIG.pdf
- Multiconsult (2008) Multiconsult, «Arealkonflikter ved etablering av vindkraft og bølgekraftverk i Norskehavet», 2008.
- Nygaard (2007) Nygaard, Nils, *Skade og ansvar*, 6. utg., Universitetsforlaget, 2007.
- Robberstad (2011) Robberstad, Anne, «Om forståelser av bevisbyrde», *Jussens Venner*, årgang 46, s. 65-86) nr. 2, 2011.
- Skjefstad (2019) Skjefstad, Arnt E., «Metodiske utfordringer i erstatningsretten – noen grunntrekk og refleksjoner», *Tidsskrift for erstatningsrett, forsikringsrett og trygderett*, årgang 15 (2019), nr. 4 s. 220 – 260.
- Skoghøy (2017) Skoghøy, Jens Edvin. A, *Twisteløsning*, 3. utg., Universitetsforlaget, 2017.
- Strandberg (2012) Strandberg, Magne, *Beviskrav i sivile saker*, Fagbokforlaget, 2012.

Nettartikler (nyhetsartikler etc.)

- Havforskningsinstituttet (2018) Havforskningsinstituttet, «Tema: Seismikk», publisert 20.08.2018, <https://www.hi.no/hi/temasider/hav-og-kyst/seismikk>, hentet 09.05.2023.
- Ekofisk Industriminne (2019) Ekofisk Industriminne v/ Gunleiv Hadland, «4D-seismikk på plass», 04.10.2019, <https://ekofisk.industriminne.no/nb/4d-seismikk-pa-plass/> hentet 09.05.2023.
- Fiskeridirektoratet (2020) Fiskeridirektoratet, «Om statistikken – Landings og sluttseddelregister», 28.01.2020, <https://www.fiskeridir.no/Yrkesfiske/Tall-og-analyse/Fangst-og-kvoter/Om-statistikken-Landings-og-sluttseddelregister> hentet 09.05.2023.
- Klima- og miljødepartementet (2020) Klima- og miljødepartementet, «Klimaforliket på Stortinget», 11.09.2020, <https://www.regjeringen.no/no/tema/klima-og-miljo/klima/innsiktsartikler-klima/klimaforliket/id2076645/>, hentet 09.05.2023.
- Fangstr (2021) Fangstr, «Hva er forskjellen mellom AIS og VMS?», 2021. <https://fangstr.no/2021/01/05/forskjellen-mellom-ais-og-vms/> hentet 09.05.2023.
- Havforskningsinstituttet (2022) Havforskningsinstituttet v/ Karen de Jong, Henrik Wehde og Nils Gunnar Kvamstø, «Miljøpåvirkning fra havvind: Hva vet vi, og hva trenger vi å vite?», 31.02.2022, <https://www.hi.no/hi/nyheter/2022/januar/miljopavirkning-fra-havvind-hva-vet-vi-og-hva-trenger-vi-a-vite> hentet 09.05.2023.
- Regjeringen.no (2022) Regjeringen.no, «Havvind», 23.06.2022, <https://www.regjeringen.no/no/tema/naringsliv/gront-industri/loft/havvind/id2920295/> hentet 09.05.2023.
- E24 (2022) Rustad, Malene Emilie, «Havvind-somling kan velte klimamålet», publisert 14.11.2022. <https://e24.no/energi-og-klima/i/vegwmL/havvind-somling-kan-velte-klimamaalet> hentet 09.05.2023.
- Regjeringen.no (2023) «Ordbok fiskeri», sist oppdatert 12.01.2023. <https://www.regjeringen.no/no/tema/mat-fiske-og-landbruk/fiskeri-og-havbruk/1/ordbok-fiskeri/id2958257/>, hentet 09.05.2023.
- Fiskeribladet (2023a) Lindbæk, Einar, «Skjæran om havvind: – Grunnleggende at fiskerne ikke skal drives vekk fra viktige fiskefelt», publisert 14.02.2023, <https://www.fiskeribladet.no/miljo/skjaran-om-havvind-grunnleggende-at-fiskerne-ikke-skal-drives-vekk-fra-viktige-fiskefelt/2-1-1403753>, hentet 09.05.2023.

- Fiskeribladet (2023b) Lindbæk, Einar, «Første turbiner på plass ved Tampen. Forskerne skal se om fiskeri kan sameksistere med havvindindustrien.», publisert 14.02.2023, <https://www.fiskeribladet.no/fiskeri/forste-turbinene-er-pa-plass-ved-tampen-forskerne-skal-se-om-fiskeri-kan-sameksistere-med-havvindindustrien-/2-1-1400546>, hentet 09.05.2023.
- Havforskningsinstituttet (2023) Havforskningsinstituttet, «Pelagisk fisk», publisert 02.02.2023, <https://www.hi.no/hi/forskning/forskningsgrupper/pelagisk-fisk>, hentet 09.05.2023.
- Tekna (2023) Tekna, «Havvind, sett fra fiskeriinteressenes perspektiv», publisert 15.03.2023, <https://www.tekna.no/fag-og-nettverk/energi/energibloggen/havvind-sett-fra-fiskeri-interessenes-perspektiv/> hentet 19.04.2023, hentet 09.05.2023.
- Kystverket Kystverket, «Tilgang på AIS-data», dato ukjent, <https://www.kystverket.no/navigasjonstjenester/ais/tilgang-pa-ais-data/> hentet 09.05.2023.
- Equinor.no Equinor, «Hywind Tampen: verdens første fornybare kraftkilde for olje- og gassvirksomhet til havs», publiseringsdato mangler, <https://www.equinor.com/no/energi/hywind-tampen> hentet 09.05.2023.

Rettspraksis

Rt. 1992 s. 64

Rt. 2015 s. 1246

Rt. 2015 s. 989

HR-2018-87